

№ 7—8.

მარტი 1 Мартъ

1919
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

57 / 3
19

საქართველოს ეკონომისტი

ორკვირული ჟურნალი

ЭКОНОМИСТЪ ГРУЗИИ

ДВУХНЕДЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛЬ

რედაქტორი დ. თოფურაძე.

Редакторъ Топуридзе.

შ ი ნ ა ა რ ს ი.

ქართულათ:

1. სასოფლო მეურნეობა და სააგრონომიო თეკულტეტი. — პროფ. ს. ქურდიანი.
2. წვრილი საერობო ერთეულის გამოქრა გურიაში. — ვ. ლლონტი.
3. ზღვაოსნობის საკითხი ჩვენში. ა. ს.
4. 1918 წლის ფინანსიური მიმოხილვა. მ. კოზლოვსკი.
5. ეკონომიურ-ფინანსიური მდგომარობის გაუმჯობესების შესახებ.
6. ახალციხის მაზრის ეკონომიური მნიშვნელობა.
7. ეკონომიური ცხოვრება. ბიკ. ნიკრისელი.
8. სოფლის ვითარება. ი. ი. რემაშვილი.
ბიბლიოგრაფია.

С о д е р ж а н и е.

На русскомъ языкѣ.

1. Экономическій союзъ Д. Топуридзе.
2. Къ вопросу объ учетѣ и распредѣленіи земельного фонда Грузинской Республики М. Лядовъ.
3. Центральнй органъ мѣстныхъ самоуправленій Д. Топуридзе.
4. Результаты работъ пріемочныхъ комиссій М. Л.
5. Площадь посѣва по даннымъ переписи 1916 г.
6. Земская жизнь.
7. Торговля и промышленность.
8. ХРОНИКА.

საქართველოს ეკონომისტი

ორკვირეული ჟურნალი

ЭКОНОМИСТЪ ГРУЗИИ

Двухнедельный журналъ

რედაქციის დროებითი მისამართი:

კალოუბნის (ბარონის) ქუჩა, მთავრობის სტამბა, სახლი № 5.

რედაქტორი დ. თოფურძე.

Времен. адресъ редакціи:

Калоубанская (Баронская) ул. Типографія Правительства, д. № 5.

Редакторъ Д. А. Топуридзе.

სასოფლო მეურნეობა და სააბრუნოეო ფაკულტატი.

ყველასთვის ცხადია, რომ თუ საჭირო დარგებში არ გვეყოლება კარგა მოშაბდებული სპეციალისტები, ჩვენი კულტურული წინ სვლა შეუძლებელი იქნება.

ჩვენთვის საჭირო სპეციალისტებს უმაღლესი სწავლა შეიძლება მივალდებინოთ ან საზღვარ გარეთ, ან აქ საქართველოში, საცა შეგვიძლია დავაარსოთ შესაფერი სპეციალური სასწავლებლები. რასაკვირველია სჯობია, რომ ყოველივე დარგში საკუთარი სასწავლებელი გვქონდეს — ეს ჩვენი იდეალი უნდა იქნეს; მაგრამ ახლა ამის ასრულება შეუძლებელია, რადგანაც საქართველო ვერ შესძლებს ბევრ უმაღლეს სასწავლებლებს მოწყობას და შენახვას, ჯერ იმიტომ, რომ ნორჩი რესპუბლიკა ვერ აიტანს ამით გამოწვეულ ხარჯებს, და მერე-არცა გვყავს საჭირო საპროფესორო პერსონალი.

მაშასადამე, პირველ ხანს უნდა დავაარსოთ მხოლოდ ისეთი სასწავლებლები, რომელიც ჩვენთვის აუცილებლათ საჭიროა. ამ შემთხვევაში ჩვენ გვმართებს დიდი სიფრთხილე, — არ გამოუდგეთ ისეთ დარგებს, რომელიც ჯერ ჩვენთვის უფრო ნაკლებათ საჭიროა და ამავე დროს არ დავავიწყდეს ისეთი სასწავლებლის დაარსება, რომელიც აუცილებლათ საჭიროა

და ურომლისობაც შეაფერხებს ჩვენ ეკონომიურ განვითარებას.

რა პრინციპებით უნდა ვხელოდვანელობდეთ, თუ რომელ სასწავლებელს უნდა მიეცეს უპირატესობა? ჩვენის აზრით უნდა ვიქონიოთ საბჭოში შემდეგი მოსაზრებანი: საჭიროა ვიცოდეთ რამდენი სპეციალისტი დაგვჭირდება ამა თუ იმ დარგში. იმ შემთხვევაში როცა ჩვენთვის სრულიად საკმარისია რამდენიმე სპეციალისტი, სჯობს იმათ მიიღონ განათლება საზღვარ გარეთ, რადგანაც მათი შენახვა იქ გაცილებით იაფად დაჯდება, ვიდრე მათთვის აქ უმაღლესი სასწავლებლის გახსნა. ჩვენი რესპუბლიკისათვის უფრო ხელსაყრელი იქნება, რომ ამისთანა დარგებში სპეციალისტებმა საზღვარ გარეთ მიიღონ სწავლა, მხოლოდ საზღვარ გარეთ გასაგზავნი ახალგაზდანი უნდა ავარჩიოთ ნიჭის და მეცადინეობის მიხედვით და არა პროტექციით, როგორც წინად იყო ხოლმე.

ზოგიერთ დარგებში სპეციალისტები ათასობით დაგვჭირდება. ამდენი ხალხის საზღვარ გარეთ გაგზავნა კი ძალიან ძვირად დაუჯდება სახელმწიფოს. რასაკვირველია, სჯობია ამ დარგებში შესაფერი სასწავლებლები ჩვენშივე დავაარსოთ, რაც

ძალიან შეგვიმცირებს ხარჯს. ამისთანა დარგებია მედიცინა, აგრონომია, ვეტერინარია, იურისპრუდენცია, ბუნების მეტყველობა, ტყის მოვლა მოშენება და სხვა. მრავალი მოთხოვნილება სპეციალისტებისა ამა თუ იმ დარგში ვვიკარნახებს ვიქონიოთ, ჩვენთვის საკუთარი სასწავლებლები შესაფერ დარგებში.

მაგრამ არის შემთხვევა, როცა მართლამ მოსაზრებით ვერ ვიხელმძღვანელებთ. შეიძლება ამა თუ იმ დარგში სპეციალისტები მართლ ჩვენი ქვეყნისათვის იყოს საჭირო, მაგალითად, ქართული ისტორიის ენის მეცნიერებაში. იშის და მიუხედავთ რაქდენი სპეციალისტი დაგვჭირდება, მაინც უნდა შესაფერი სასწავლებლები დავაარსოთ.

შეიძლება აგრეთვე სასწავლებლის აუცილებლობა გამოწვეული იყოს ბუნების საკუთარი ელფერით; მაგალითად საქართველოში ალბინური მეურნეობის და ძვირფასი მცენარეობის მოვლა მოშენებას და სხვას დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს, თუმცა ბევრს სხვა ქვეყნებში ამ დარგებს მნიშვნელობა არა აქვთ, და არც არის იქ შესაფერი სასწავლებლები.

არა ნაკლებ უნდა ვხელმძღვანელობდეთ იმითაც, თუ რამდენი დჯდება ესა თუ ის უმაღლესი სასწავლებელი. ჩვენი რესპუბლიკის ფინანსიური მდგომარეობა იმდენად შევიწროებულია, რომ ამ მხარეს არ შეიძლება არ მოუაქციოთ დიდი ყურადღება. მეტი მეტი ხარჯები ჩვენ ქვე-

ყანას შეიძლება აუტანელ ღირებულებად დოს. საქმე იმაშია, რომ უმაღლესი სასწავლებელი ერთ და იგივე ხარჯს როდი იწვევს. მაგალითად, იურიდიული ფაკულტეტი ვაცილებით იაფად ჯდება, ვინემ ტექნიკური სასწავლებელი. უკანასკნელისათვის საპროფესორო პერსონალი ბევრია საჭირო, ვარდა ამისა ზედმეტ ხარჯს თხოულობს სავარჯიშო და საჩვენებელი ქარხნების მოწყობაც, ამისთანა ხარჯებს ადგილი როდი აქვს სხვა დარგებში.

უნდა გვახსოვდეს აგრეთვე ის, რომ ჩვენი ქვეყნის გაძლიერება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როცა იგი გამოაკვლეული იქნება ყოველგვ მხრით, შესწავლილი გვექნება ბუნებრივი სიმდიდრე, ხალხი და სხვა. ამნაირი გამოკვლევა და შესწავლა შეუძლია მხოლოდ ადგილობრივ უმაღლეს სასწავლებლებს. მაშასადამე ეს მხარეც უნდა გვახსოვდეს, თუ რამდენად წინ წაიწვეს ბუნების და მეურნეობის შესწავლა ამ თუ იმ სასწავლებლის დაარსებით.

ამ პრინციპების მიხედვით საჭიროა გავშინჯოთ რამდენათ საჭიროა ჩვენთვის უმაღლესი აგრონომიული სასწავლებელი და, თუ საჭიროა, რამდენად შესაძლებელია მისი დაარსება.

უმათერესი წყარო ჩვენი ხალხის კეთილდღეობისა სასოფლო მეურნეობა არის, რადგანაც საქართველოში 80% მეტი მოსახლეობა სოფლის მეურნეობით

ცხოვრობს. ყოველივე გაუმჯობესობა-სოფელს მეურნეობისა იქნება ამავე დროს ჩვენი ერის ეკონომიურად გაღონიერება.

საქართველოში სოფლის მეურნეობას ხელს უწყობს მდიდარი და მრავალფეროვანი ბუნება. მარალაც და პატარა საქართველოს ტერიტორიაზე რა და რა ჰაეფს, რადა რა ნიადაგს არ შეხედებთ: ერთი მხრივ ისეთი თბილი ადგილებია, საცა იზრდება არამც თუ ვაზი და აჭამი, არამედ ცხელი ქვეყნის ისეთი მცენარეები, როგორცაა ბამბა, ბრინჯი, ჩაი, ფორთოხალი და მრ. სხვა. მეორე მხრივ ისეთი ცივი ადგილებია, საცა მხოლოდ საქონლის მოვლა მოშენებით შეიძლება ცხოვრება. ყველამ ვიცით, რა საკვირველი განსხვავებაა იმერეთის და ამერეთის ბუნებაში. ამ ბუნების სხვა და სხვაობას, რასაკვირველია, უნდა მოსდევდეს აგრეთვე შესაფერი სხვა და სხვაობა სასოფლო მეურნეობისა. რამდენად შემფერის ჩვენი სასოფლო მეურნეობა ჩვენ მრავალფეროვან და მდიდარ ბუნებას? სიპართლე უნდა ვსთქვათ, რომ რამდენათაც შემკული და მდიდარია ჩვენი ქვეყანა, იმდენად დაბალი და მარტივია ჩვენი სასოფლო მეურნეობა. მერე ვისი ბრალია ჩვენი ასე უკან ჩამორჩენა? უნდა ვსთქვათ, რომ ეს ჩვენი ხალხის ბრალი როდია. ქართველი შუშა - ხალხი ადვილად ითვისებს ყოველივე კეთილ დაწყებას. კულტურის შეთვისებაში იგი არ ჩამოუვარდება ბევრ მოწინავე ერს. მთელი

რევოლიუციის მიმდინარეობაში რევოლუციონერები, რომ ჩვენ ხალხს უფრო მეტად უნდა გილი უნდა ეჭიროს ერთა შორის, ვიდრე მას აქამდე ეცავა. მაშ რისი ბრალია ჩვენი ჩამორჩენა? ვინ გვასწავლიდა ჩვენ სხვა და სხვა საუკეთესო შემოსავლიან და ძვირფას მცენარეების მოყვანას, ვინ გავაცნობდა სხვა და სხვა სასოფლო იარაღის და მანქანების ხმარებას, რომლის საშუალებითაც განათლებულ ქვეყნებში აორკეცებენ და ასამკეცებენ შუშის ნამუშევარს და აუმჯობესებენ ჭირნახულის ხარისხს? ვინ ფიქრობდა აქამდე კულტურულ მცენარეების და ცხოველების გაუმჯობესობაზე, როგორც მაგალითად აუმჯობესებენ ამერიკაში და ევროპაში? - არავინ. რადგანაც ის საშუალება, რომელსაც მიხნათ ქონდა რუსეთში აგრონომიული ცოდნის ცხოვრებაში გაყვანა-უმალღესი სასწავლებლები და ერობა - ჩვენ არა გვექონდა. იმ დროს, როცა რუსეთში თითო შახრაში ორმოცამდე აგრონომი ტრიალებდა, როცა თითქმის ყოველ სოფელს ქონდა სამეურნეო საჩვენებელი და საქირავო მანქანები, ჩვენ მთელ საქართველოში არა გვყავდა არც ამის მეთედი აგრონომი და არც საწყობი მანქანებისა. ამ შედარებაში არ უნდა დავივიწყოთ, რომ მომეტებულ რუსეთის ბუნება ერთ - ფეროვანია და ამის გამო სასოფლო მეურნეობაც მარტივია და თუ მაინც ერობამ საქიროთ დაინახა ასე გაძლიერება აგრონომიულ დახმარებისა,

მაშ ჩვენ რამდენი აგრონომი დაგვეჭირდება, თუ მივიღებთ მხედველობაში ჩვენი ბუნების მრავალ ფეროვნებას? იმ გარემოებაში, რომელშიაც აქამდე დაყენებული იყო ჩვენში აგრონომიული დახმარება, უნდა გვაკვირდეს ის, რომ მეურნეობა სრულიად არ დაეცა ჩვენში. ეხლა, როცა ჩვენში ხალხის ბედ იღბალი ჩვენსავე ხელშია, არ შეიძლება არ მივაქციოთ დიდი ყურადღება აგრონომიულ მეურნეობას; ჩვენ უნდა ვეცადოთ, რომ მოვაშალოთ საკმარისი კონტინგენტი აგრონომ მასწავლებლებისა, გავაჩინოთ სადაცკი შესაძლებელია, საჩვენებელი მიწები და ვენახები, გავხსნათ საქონლის გაუმჯობესობის პუნქტები, შევიძინოთ გასაქირავებელი მანქანები და სხვა. უპირველესად კი საჭირონი არიან კარგათ მომზადებული აგრონომები. აგრონომიული დახმარება საჭიროა აგრეთვე იმიტომაც, რომ მუშა ხალხს ძალიან ნაკლებ აქვს მიწა. აგრარულ რეფორმების შემდეგაც საქართველოში მიწის შიმშილს დიდი ადგილი ექნება. ერთად ერთი საშუალება ამ შიმშილის მოსასპობათ არის სასოფლო მეურნეობის ინტენსიფიკაცია. მხოლოდ მას შეუძლია ეკონომიურად გააღონიეროს ჩვენი მუშა ხალხი და დააკმაყოფილოს მისი მოთხოვნილებანი. იმ მცირე მიწის საშუალებითაც, რომელიც მის ხელშია, ინტენსიფიკაციის ცხოვრებაში გატარება შეიძლება მხოლოდ კარგათ მომზადებულ მუშა აგრონომების სა-

შუალებით. სად შეიძლება სასოფლო-ნომების მომზადება? აქამდე ჩვენი აგრონომები უმთავრესად რუსეთში იღებდნენ სწავლა განათლებას. სწავლა რუსეთის აგრონომიულ ინსტიტუტებში შეთანხმებულია რუსეთის ბუნების მოთხოვნილებასთან. რადგანაც რუსეთში უმთავრესად ხორბლეულობის კულტურაა გავრცელებული, ამიტომ უმთავრესი ყურადღება ამ მეურნეობას აქვს მიქცეული.

იქ ნასწავლი აგრონომი აქ ჩვენთვის ნაკლებ გამოსადეგი იყო, რადგანაც არ იცოდა და არ იყო მომზადებული იმ დარგებში, რომელნიც ჩვენთვის უმთავრესი იყო, როგორც, მაგალითად, მცენარეობა, მეღვინეობა, ყველის გაკეთება, ბაშბის, ბრინჯის და თამბაქოს მოვლა მოშენება და სხვა.

უმაღლეს სასწავლებლის დიდ მოვალეობას შეადგენს აგრეთვე ადგილობრივ ბუნების და მეურნეობის გამოკვლევა შესწავლა და ხელმძღვანელობა.

აი ეს ორი გარემოება: ერთი რომ ჩვენ ქვეყნისათვის მოვაშალოთ ისეთი აგრონომიული ძალა, რომელსაც მერე შეეძლოს საქართველოში ნაყოფიერად მუშაობა და მეორე ის, რომ აგრონომიულმა შკოლამ გამოიკვლიოს საქართველოს მეურნეობა, შეიტანოს გაუმჯობესება ხალხის ცხოვრებაში, გვაძლუდებს ჩვენ უქველად ვიქონიოთ საქართველოში საკუთარი მაღალი სამეურნეო სასწავლებელი.

საკითხია ახლა ის, რამდენათ შესაძლებელია ჩვენთვის უმაღლესი აგრონომიული სასწავლებლის დაარსება? უმაღლეს აგრონომიულ სკოლაში უნდა ისწავლებოდეს ორ ნაირი დარგი. ერთი ჯგუფი დარგებისა თუმცა სპეციალურ ცოდნას არ აძლევს, მაგრამ საჭიროა, როგორც ძირითადი საძირკველი, ურომლისათაც არ შეიძლება აგრონომების მომზადება თუ ამ დარგებით არ დაიწყო მეურნეობის შესწავლა, წარმოუდგენელია ნამდვილი აგრონომიული ცოდნათ შეთვისება. ძირითადი დარგები, რომელიც აუცილებელათ საჭიროა აგრონომისათვის შემდეგნი არიან: 1) ბოტანიკა და ფიზიოლოგია მცენარეებისა, 2) ქიმიკა ორგანიული და არა ორგანიული, 3) ფიზიკა, 4) ზოოლოგია, 5) კერძო ზოოლოგია-მავნე და სასარგებლო ცხოველებისა, 6) მიკოლოგია, 7) მეტეოროლოგია 8) ბაქტეოროლოგია, 9) მინერალოგია. 10) გეოდეზია. 11) გიდროტექნიკა. 12) საინჟინერო ცოდნა, 13) ტენოლოგია 14) პოლიტიკური ეკონომია და სტატისტიკა 15) კანონმდებლობა და 16) ახალი ენები.

ეს საგნები მომეტებულ შემთხვევაში უკვე იკითხება, ან მომავალში იქმნება შეტანილი ქართულ უნივერსიტეტში, იმის და მიუხედავათ იქმნება თუ არა სააგრონომიო ფაკულტეტი დაარსებული. ზემოთ ჩამოთვლილ 16 დარგიდან მხოლოდ არ იქნება დაწესებული გიდროტექნიკა, საინჟინერო ცოდნა და ტენოლოგია. მა-

შასადამე, სააგრონომიო ფაკულტეტისთვის მხოლოდ ეს სამი საგანი იქნება ახლად შემოღებული. ეს სამი დარგი შეიძლება ჩაბარდეს ერთ ან ორ პირს, რომლებსაც ადვილად ვიშოვით ჩვენ ინჟინერებს შორის. აქედან სჩანს რამდენად გაადვილებულია საქმე, რომ უნივერსიტეტთან დაწესდეს აგრონომიული ფაკულტეტი. ჩვენ ისე ღარიბნი ვართ კულტურული ძალებით, რომ საჭიროა მთლად გამოვიყენოთ ცოდნა იმ მოღვაწეებისა, რომელნიც უკვე მუშაობენ უნივერსიტეტში. ძირითად საგნებს სტუდენტები მოუწოდებინ ორ წლამდე.

სპეციალური დარგები სააგრონომიო ფაკულტეტზე უნდა იყოს შემდეგი: 1) ნიადაგის მეცნიერება, 2) საზოგადო და კერძო მიწის დაძუშავება 3) აგრონომიულ ქიმიური ანალიზი, 4) საზოგადო და კერძო ზოოტექნია 5) სასოფლო სამეურნეო ეკონომია, 6) ენციკლოპედიური კურსი ტყის მოვლა მოშენებისა 7) ანატომია და ფიზიოლოგია შინაურ ცხოველებისა, 8) ვეტერინარია 9) სასოფლო სამეურნეო მანქანები, 10) ვაზის მოშენება და მელვინეობა 11) ბალოსნობა, 12) მერძეობა და ყველის გაკეთება 13) ფრინველების მოვლა მოშენება. 14) მეფუტკრეობა და მებაბრეშუმეობა. 15) ძვირფასი და სამკურნალო მცენარეების კულტურა. სპეციალურ დარგებს დაიწყებენ მეორე კურსზე და გაივლიან მესამე და მეოთხეზე. ზოგ დარგში უკვე გაყავს

მზად საჭირო პირი, მაგალითად ნიადაგის მეცნიერებაში— დიმიტრი გედევანიშვილი, საზოგადო და კერძო მიწის დამუშავებაში— კონსტანტინე ამირეჯიბი. სააგრონომიო ქიმიურ ანალიზში— პროფესორი პეტრე მელიქიშვილი, ცხოველების ანატომია და ფიზიოლოგიაში— პროფეს. ალექსანდრე ნათიშვილი, ტყის მოვლა შენებაში— პროფ. სოლ. ქურდიანი. ზოგიერთ დარგებში დროებით, ვიდრე მოემზადებიან სახლვარ გარეთ გაგზავნილი პირნი, შეიძლება მოვიწვიოთ ჩვენი აგრონომები, რომელთაც ექნებათ საკმარისი თეორეტიული და პრაქტიკული ცოდნა. დარგები: მებაღეობა, მერძეობა, მეფუტკრეობა და სხვა თან და თან იქნება შემოღებული.

აგრონომიულ განყოფილებისთვის ძალიან საჭიროა სამაგალითო მამულები, საცა სტუდენტებს უნდა ქონდეთ პრაქტიკული მუშაობა. საჭირო სამაგალითო მამულები ჩვენ ბევრი გვაქვს მაგ. ყოფილი საუფლისწულო მამულები. ამ მხრივ შეგვიძლია სიამოვნებით ვსთქვათ, რომ ჩვენი აგრონომიული ფაკულტეტი სამაგალითოდ იქნება მოწყობილი.

აგრონომიულ ფაკულტეტთან უნდა დაარსდეს აგრეთვე სატყეო განყოფილება, რადგანაც ეს ჯერ საჭიროა და მეორე ადვილი მოსახერხებელიცაა. საჭიროა იმიტომ, რომ საქართველოს ტერიტორია ძალიან მდიდარია ტყეებით, რომელ-

საც ერთი მესამედი ალავი უჭირავს ტყეები დიდი ღირებებისა და მნიშვნელოვანიც. ამის დამტკიცება აქ შორს წაგვიყვანდა, მოვიგონოთ მხოლოდ, რომ ტყეების არსებასთან ერთად მჭიდროდ არის დაკავშირებული წყაროების და მდინარეების რეჟიმი, ნიადაგის შენახვა გადარეცხისაგან, სოფლების, ვენახების და მინდვრების გადარჩენა წალეკვისაგან და სხვა. გარდა ამისა, რადგანაც ტყეები შეადგენენ სახელმწიფო კუთვნილებას, ამიტომ მოვალე ვართ ამ განძს, ამ ვრის სიღიდრეს და სიამაყეს გავუფრთხილდეთ და მოვაწყოთ გონიერი და მიზან შეწონილი ექსპლოატაცია.

შეიძლება გვკითხონ: განა რუსეთის სატყეო სასწავლებლები ვერ დააკმაყოფილებენ ჩვენ ამ მხრივ მოთხოვნილებას? საქმე იმაშია, რომ მთის ტყეები, როგორც ჩვენა გვაქვს და ბარისა, როგორც რუსეთშია, სულ სხვადა სხვა მოვლა მოშენებას და ექსპლოატაციას საჭიროებს. გარდა ამისა ჩვენ გვიხდება იმისთანა მეურნეობის წარმოება, რომელსაც რუსეთში არ იცნობენ და არც საჭიროებენ— მაგალითად: საფიჩხების და საჭიგო ტყეების მოწყობა. რუსეთში ვერც კი გაცნობენ იმ ჯიშის ხეებს, რომელნიც ჩვენში უმთავრესად ითვლებიან, როგორც არის წითელა, რცხილა, წაბლი და მრავ. სხვანი, რომლებიც რუსეთში არ იზრდებიან, ნუ დაგვაფიწყდება, რომ ჩვენი ტყეები სრულიად გამოუყვლეველია. ამას შეს-

ძლებს მხოლოდ უმაღლესი სპეციალური სასწავლებელი.

სატყეო განყოფილების დაარსება მასთან ადგილიც არის. ამ განყოფილებისათვის საჭიროა იგივე ძირითადი დარგები როგორც სააგრონომიო ფაკულტეტზე. რაც შეეხება სპეციალურ დარგებს, ამ განყოფილებაზე საჭიროა: 1) ნიადაგის მეცნიერება 2) დენდროლოგია. 3) ტყის მოვლა მოშენება. 4) ტყის ტაქსაცია. 5) ტყის მეურნეობა. 6) ტყის ექსპლოატაცია. 7) ტყის მელიორაცია. რადგანაც ამ ფაკულტეტზე კურს დამთავრებულით მიეცემათ პირველ ხანში ტყის გამგის თანაშემწეობა, თანაშემწე, კი წელიწადში 30 კაცზე მეტი არ იქნება საჭირო, ამიტომ ხარჯის შესამცირებლათ საკმარისი იქნება ორ წელიწადში ერთხელ მივიღოთ ხოლომე სტუდენტები სატყეო განყოფილებაზე. ამ განყოფილებაზე დროებით, მანამ მომზადდება საკმარისი საპროფესორო პერსონალი, სპეციალურ სატყეო დარგებს იკისრებს პროფესორი ქურდიანი, თუ მოწვეულნი იქნებიან საჭირო ასისტენტები. რაც შეეხება ნიადაგის მეცნიერებას, იგი წაკითხული იქნება სააგრონომიო და სატყეო განყოფილებაზე ერთ და იმავე დროს. ამ ნაირად ჩვენის აზრით, ქართულ უნივერსიტეტში ძალიან

საჭიროა და მასთან ადგილი უნდა იქნას მისცეს ბელიც აგრონომიულ ფაკულტეტის დაარსება. ამ ფაკულტეტთან უნდა დაარსდეს აგრეთვე სატყეო განყოფილებაც. რაც შეეხება ხარჯებს, ამ ფაკულტეტის შენახვა სატყეო განყოფილებით ძვირი არ დაჯდება, რადგანაც ჩვენი აგრონომიულ ფაკულტეტისათვის საჭირო დარგი უკვე იკითხება უნივერსიტეტში; სპეციალური სავნები, შემოღებულ იქნება თან და თანობით, შეძლებისა და გვარად.

არ მოითხოვს აგრეთვე ღიდ ხარჯებს საჩვენებელ მაშულების მოწყობა, რადგანაც საუფლისწულო მამულები უკვე მზად გვაქვს. ზედ მეტ ხარჯს მოითხოვს მხოლოდ ფერმის და საჩვენებელ მიწდგრის გამართვა თბილისში. სატყეო განყოფილებისათვის ბორჯომის მამული სრულიად საკმარისი იქნება და არ გამოიწვევს არავითარ ხარჯებს. რადგანაც ხმებია, რომ თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტი თბილისიდან გადადის, ამიტომ ჩვენ უნდა ახლავე შევუდგეთ სააგრონომიო ფაკულტეტის დაარსების საქმეს, რომ არ დაფიანტოთ პოლიტექნიკურის აგრონომიულ განყოფილების სტუდენტები.

პროფესორი ს. ქურდიანი.

წერილი სსრკ-ში პრეტენციის გარეშად გურიანში.

მეცნიერი შპრინგერის აზრით სახელმწიფოს ახასიათებს სამი მთავარი მოქმედება: კანონდებლობა, მართლმსაჯულება და მმართველობა (законодательство, судопроизводство и управление). ყველა წესიერათ მოწყობილ სახელმწიფოში აი ამ სამი საფუძველის მიხედვით აშენებენ უფლებრივ ინსტიტუტებს. — ცენტრალიზაცია და დეცენტრალიზაცია, რომელიც ახასიათებს ამ უფლებრივ ინსტიტუტებს მისივე განმარტებით არიან ადმინისტრაციული უფლების კატეგორიები და არა კონსტიტუციონურის, ამიტომ ყველა სახელმწიფოს თვითმმართველობას, როგორც უფლებრივ ინსტიტუტს, ეძლევა უფლება-მოსილება და იხაზება მისი კომპეტენცია იმ პრინციპებთან შეფარდებით, რომლებიც უდევს საფუძვლათ თვით სახელმწიფოს. — ევროპაში ყველაზე უფრო ცენტრალისტური სახელმწიფო იყო გერმანია, ამიტომ მისი თვითმმართველობა (სახეში გვაქვს წვრილი ერთეული) სასოფლო თემები (сельские общины) — ნაკლები კომპეტენციის იყვნენ შედარებით ინგლისის თვითმმართველობებთან, — სამრევლოებთან, приходы, — რომელთა კომპეტენცია უფრო ფართე ნიადაგზე დადგა; რასაკვირველია, თანდათანობით, თვითმპყრობელი რუსეთის ერობის კომ-

პეტენცია იფარგლებოდა მხოლოდ საერობო მიღვაწეობით — ჯანმრთელობა, შკოლა და გზები, აი უმთავრესად მისი სამოქმედო სარბიელი. — ამის გამო რუსულ და ქართულ ლიტერატურაში კიდევაც დამკვიდრდა ტერმინები: საერობო ფუნქციები წინააღმდეგ სახელმწიფო ფუნქციებისა. — ამ განსხვავების სათავეთ უნდა ჩაითვალოს ის გარემოება, რომ რუსეთის სახელმწიფოს ერობა მიიჩნდა უფრო კეთილმოწყობილობის დაწესებულებათ, ვიდრე სახელმწიფო აპარატათ. — ამიტომ საერობო გადასახადს აწერდენ სახელმწიფო გადასახადზე დანატებით. — მართალია, ერობას ეძლეოდა თვით-დაბეგვრის უფლება, მაგრამ მხოლოდ ცენტრალური მთავრობის ნებართვით, რომელიც მყისვე ისარგებლებდა თვისი „ვეტოთი“, როდესაც კი გადასახადის საგანი იქნებოდა მიჩნეული თვითმპყრობელობისათვის არა სასურველად. — როგორც რუსეთის ერობა, ისე ინგლისის სამრევლოები, გერმანიის სასოფლო თემები და საფრანგეთის კომუნები აღმოცენდენ თანდათანობით, ასე ვსთქვათ, ევოლიუციონური გზით და ამის შეფარდებით მათი სახე და კომპეტენცია, უფლებამოსილება თანდათანობით გაიზარდა და შემუშავდა. — აგრეთვე აღსანიშნავია ის გარე-

მოებაც, რომ, როგორც ცენტრალისტურ-მა მონარქიულმა გერმანიამ გაცილებით მეტი გააკეთა მუშათა საკითხში, ვიდრე რესპუბლიკანურმა საფრანგეთმა, ისე, პერსიაშლის მოწმობით, საფრანგეთის შედარებით, უფრო ცენტრალისტურმა თვითმმართველოებებმა უფრო მეტი გააკეთეს გზების საქმეში, ვიდრე ინგლისის დეცენტრალისტურმა სამრეწოლოებმა მრავალისეთი დარგებისათვის, როგორც არის გზები, ტრამვაი და საზოგადოთ ისეთი დარგები, რომლებშიაც ელექტრონული ძალაა მოწყობილი და თვით საზოგადო მზრუნველობისა და განათლების საქმისათვისაც კი არსებული გადამიჯგნის უმეტესი ნაწილი ზედმიწევნით პატარაებია. ლონდონის სწრაფი ზრდისათვის საგრაფოების ადმინისტრაციული საზღვარი აღმოჩნდნენ ხელოვნურ საზღვრებათ, რომლებსაც უკვე აუქციის გვერდი წყლის სადენის მოწყობის დროს და რომელიც წარმოადგენს ხელის შემშლელ „ტორმოსს“ მუხრუქს მრავალი დარგების მიხედნ შეწონილათ მოწყობის წერტილიდან. აქტიური გამგეობის ან მეთვალყურეობისათვის ორგანოების შეჯგუფებით ან სხვა საშუალებით დიდი ოლქების შექმნა ძლიერ შეამსუბუქებდა სწორწონილობას და საჭირო კანტროლს და ხელს შეუწყობდა ეკონომიის განვითარებას და არას შემთხვევაში არ ავნებდა თვითმმართველობათა მოქმედების იმ ინტერესებს, რომლებიც დიდ ბრიტანეთში უფრო არის

განვითარებული, ვიდრე ვერონაში. *). აქედან ის დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ, რომ დეცენტრალიზაცია ყველა დარგებში არ არის სასურველი და სასარგებლო. — თითქმის ესევე ითქმის წვილ ერთეულებზედაც. — თუ რა მაგალითს იძლევა ვერონა ამ მხრივ, დავინახავთ იმავე პერსიაშლის შემდეგი სიტყვებიდან: „სასოფლო თემთა დიდი უმეტესობა იმდენათ პატარაებია, რომ მათ არ მოეპოვებათ არც საკმაო ადმინისტრაციული გამოცდილება და არც საკმაო ფინანსიური საშუალება, რომ მიღწიონ რაიმე საგრძნობ შედეგებს: ამ მხრივ ისინი წააგავენ საფრანგეთის კომუნებისა და ინგლისის სამრეწოლოების დიდ უმეტესობას. — როგორც საფრანგეთში ისენიც, რამდენათაც იქ კეთდება რამე, არიან სამაზრო მთავრობის ხელმძღვანელობის ქვეშ და საეკვოა რამე გააკეთონ ისე, რომ არ მიიღონ ლანდტაგის რჩევა და მოწონება და — ქვევით. — ჩვეულებრივთ სასოფლო თემი ზედმიწევნით მცირეა იმისათვის, რომ მაში განვითარდეს ნაყოფიერი მუშაობა. — ასე რომ აქაც, როგორც საფრანგეთში და ინგლისში უფრო დამაკმაყოფილებელი იქნებოდა ამ რაიონების გაერთიანება — შეჯგუფების სისტემა**).

*) იხ. ინგლისელი მწერლის პერსიაშლის „Мѣстное и центральное управление“ — сравнительный обзор учреждений Англии, Франции и Соединенныхъ Штатовъ — გვ. 181—182.

**) იხ. იგივე გვ. 116—117 ხაზს ყოველგან ჩვენ ვუკვამთ: ვ. დ.

თუ ზემონათქვამს მივუმატებთ იმ გარე-
ობებს, რომ საქართველოს დემოკრატი-
ული რესპუბლიკა მოაოგებულთა რევო-
ლიუციონურ გზით, ასეთი წყობილება
ჯერ არსად ევროპაში არც სხვაგან არ
არის, ცხადია ჩვენი ერობაც, როგორც
რევოლიუციური მონაპოვარი და დემო-
კრატიული რესპუბლიკის მეთაურობით
შემოღებული. უფლების მხრივ არ იქნება
შეზოკვილი. — მაგრამ უფლებას მხოლოდ
მაშინ აქვს ღირებულება, როცა მისი გან-
ახორციელებელი საშუალება მოგვეპოვ-
ება. — აქ მეტისმეტი სიფრთხილე გვმარ-
თებს, როგორც წვრილი ერთეულების
გამოქრაში ისე მათი კოპ ტენციის გან-
ახალგრაში.

ზემონათქვამიდან გამომდინარეობენ
შემდეგი დასკვნები:

1. არსად ევროპის არც ერთ სახელმ-
წიფოში არ არის თვითმმართველობა ისე
ერთბამათ რევოლიუციონური გზით შე-
მოღებული, როგორც ეს ჩვენში ხდება.

2. არც ერთი თვითმმართველობა არ
არის ისე კარგათ მოწყობილი, რომ გა-
მოდგეს ჩვენთვის მაგალითად. — და 3.
ევროპის არც ერთი წვრილი ერთეული
არ არის მიჩნეული საკმაოთ ქვეყნის ეკო-
ნომიურ-ფინანსიური განვითარებისათვის
და ყოველგან ემჩნევა მიღრეკილება შე-
ღარებით მსხვილი ოლქების შექმნისაკენ.

მ.შ როგორ უნდა გამოიქრას ჩვენში
ერთეულები?

ყველაზე უფრო იდეალურ თვითმმარ-

თველ ერთეულად ითვლებს ^{საქართველოს} საკუთარი საწარმოო
ძალებით და ფინანსიური საშუალებით
გაუძღვება თავის საქმეს და რომლის ყვე-
ლა მობინადრეს შეძლება ექნება ყველა
იმ ერთეულის მიერ შექმნილ საზოგადო-
დაწესებულებით თანაბრათ ისარგებლოს.

— ასეთი ერთეულები არ შეიძლება გა-
მოიქრას ჩვენში. არამც თუ სოფლის სა-
ზოგადოებანი, რომელთა რადიუსი საშუ-
ალოთ უდრის 4—5 ვერსს*) და მცხოვ-
რებთა რიცხვი 5.000 სულს, თვით ასე-
თი პატარა ქალაქებიც კი, როგორც არის
ორ ვერსიანი ოზურგეთი, ვერ არის ისე
მოწყობილი, რომ განაპირა საკითხი არ
არსებობდეს. ოზურგეთსაც აქვს თავისი
„ნახალოვკა“. რაც შეეხება სოფლის სა-
ზოგადოებებს — ისენი ხომ სულ შორს
არიან ამ შესაძლებლობასთან — ჩვენი სა-
ზოგადოების საშუალო რადიუსათ შეიძ-
ლება ჩაითვალოს 4—5 ვერსი. — არ არის
არც ერთი საზოგადოება, სადაც ყველა
მობინადრეს შეეძლოს თანაბრათ ისარ-
გებლოს საზოგადოებათა დაწესებულებე-

*) ეს ციფრები გულისხმობენ სასაკუთრო
მამულებს, რომლებზედაც იწერებოდა სახელ-
მწიფო გადასახადი, სახელმწიფო მამულები-
ნაკი, ეს რადიუსი უნდა ვადიდდეს ორჯერ. —
სწორი მეცნიერული სტატისტიკის უქონლო-
ბის გამო იძულებული შევიქნებით გვესარგებ-
ლა 1907—1916 წ.წ. კავკასიის კალენდარში
მოცემული ცნობებით. ვფიქრობთ იმ გარე-
მოებას წერილის მთავარ საგანზე ვავლენა არ
დაურჩება, ვინაიდან რადიუსის ვადიდებას წე-
რილის პრინციპიალურ მხარესთან ვაგზირი არ
აქვს. — ვ. ლ.

ბით — ამის გამო ყოველგან ჩნდება ერთი ცენტრი და რამდენიმე განაპირა სოფლები. ცენტრებათ არ შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ ადმინისტრაციული დაწესებულებანი. — ნამდვილ ცენტრათ ჩვენს შეხედულებით უნდა იქმნას აღიარებული ეკონომიურ კულტურული ადგილები, რომლებსაც აქვს სხვათა შორის შედარებით უკეთესი მიმოსვლის პირობები, ხშირი მოსახლეობა, კულტურული და სავაჭრო დაწესებულებანი. — ასეთი ცენტრები უკვე გაჩენილია თვით ცხოვრების მსვლელობით და გაჩენილია სწორეთ იმ ალაგებში, სადაც საწარმოვო ძალთა დამოკიდებულება შედარებით მაღლა საფეხურზეა აწეული. — ოზურგეთი, ჩოხატაური, ნავომარი, ლანჩხუთი — სუფსა პირველობარისხოვან პუნქტებათ შეიძლება ჩაითვალოს, ჯვარი, ცხემლის-ხიდი, ხიდის-თავი და სხვა — მეორე ხარისხოვან ადგილებათ. ამათ გარშემო უნდა გამოიკრას ჩვენი საერობო წვრილი ერთეულები. — ამ ერთეულების რადიუსი საშუალოთ უნდა უდრიდეს 21—25 ვერსს, კომლთა რაოდენობა 4.000 და მცხოვრებთა რიცხვი 20.000. — ამას გარდა თითოეულ მათგანს აქვს რაიმე განსაკუთრებული თვისება და ხასიათი ეკონომიურის მხრივ. ოზურგეთის რაიონს ახასიათებს ჩაის და თხილის მოყვანა, მეხილეობა. — შეუძლია უმაღლესად განავითაროს ხე-ტყის მრეწველობა, წყლის ძალით მოწყობის განათება და ქაონხები ხე-ტყისა და

სხვა. — ჩოხატაურს — მეაბრეშუმეობა, მეთუთუნეობა, ხე-ტყის მრეწველობა, საქონლეობა — საძოვარი ადგილების სიმრავლის გამო. — ლანჩხუთს — ხე-ტყის მრეწველობა, მესაქონლეობა, მეაბრეშუმეობა და სხვა. — სუფსის რაიონი ითვლება მთელი გურიის ბელობათ. — რადგანაც ჩვენი ქვეყანა წვრილი მეურნეობის ქვეყანაა, სადაც წვრილი მიწათ-მფლობელობა იქნება გაბატონებული, განსაკუთრებით მიწის რეფორმის შემდეგ, და რადგანაც ჩვენი ვაგებით, ერობის, როგორც უაღრესათ ეკონომიური მნიშვნელობის დაწესებულების, უმათავრეს დანიშნულებას საწარმოვო ძალთა განვითარება უნდა შეადგენდეს, ამიტომ მისი წვრილი ერთეულების გამოკრას უნდა დაედვას საფუძვლათ არა ტერიტორიული, არამედ ეკონომიურ-კულტურულ-ეტნოგრაფიული პრინციპი. — თქმა არ უნდა უკეთესი იქნება თუ ეს ორი პრინციპი ერთად შეთანხმდება, ხოლო სადაც ეს არ იქნება, იქ უეჭველში უაღრესი მნიშვნელობა უნდა მიეცეს მეორე პრინციპს. — საშუალოთ 4000 კომლიან ერთეული ხალხთან ვერ იქნება იდეალურათ დაახლოვებული სწორეთ ისე, როგორც არც დღევანდელი საზოგადოების ერთეულია რიგზე გამოკრილი ამ მხრივ, მაგრამ ის იქნება მაინც ექვს ჯერ უფრო ანლო ხალხთან, ვიდრე საშუალო ცენტრი; მეორე მისი უპირატესობა მდგომარეობს იმაში, რომ ფინანსიურათ ის თითქმის იმ-

დენათ ღონიერი მაინც იქნება. დღევანდელი მეორე ხარისხიანი ქალაქები რომ არიან. — ასეთს ერთეულს ეყოლება ერთი ხმოსანთა საბჭო 40 ხმოსნიდან შემდგარი, რომელშიაც ყველა სოფელს შეუძლია იყოლიოს ერთი ან ორი ხმოსანი. — მისი აღმასრულებელი ორგანო იქნება სამი კაცისაგან შემდგარი გამგეობა თავის კანცელიარით, რომლის შენახვა ძველი ფულის კურსით დაჯდება:

თავმჯდომარე	2400
მისი თანაშემწე გამგეობის წევრი	1800
გამგეობის წევრს მდივანს	1800
საქმის მწარმოებელს	1200
მოსანგარიშეს	1200
მწერალს	900
რეგისტრატორს	600
მოსამსახურეს	300

10200

თუ ის იყოლიებს ერთ ტენიკს, მაშინ მისი ბიუჯეტი გადიდება 1500 მანეთით. დღევანდელი ადმინისტრაციის და სოფლის კანცელიარიების მაგიერ იქნება შემოდებული მხოლოდ სამილიციო პოსტები ერთი უფროსი და სამი-ოთხი უპროსი მილიციონერით: უფროსი მილიციონერის ალაგას შეიძლება ვიგულისხმოთ კომისსარი, რომელთა შენახვა დაჯდება: უფროსი მილიციონერის 1200, 4 უმცროს მილიციონერს 3.600 მ., სულ ოთხ ერთეულში $4.800 \times 4 = 19.200$ მან.

ამნაირათ წვრილი ერთეულები ლარიის და სამილიციო პოსტების შენახვა დაჯდება წელიწადში სულ 31.000 მანეთი. — მე აქ რასაკვირველია არ ვეხები დაწვრილებით ნუსხის შედგენას, რომელშიაც უნდა შევიდეს ყოველ გვარი გასავალი სტატიებით და დაიფაროს შესაფერი შემოსავლის წყაროებით. ეს მუხლები უნდა გაირკვას კომპეტენციის გამორკვევის შემდეგ. ამნაირათ მთელი ერთეულის შენახვა გამოიწვევს 32.000 ხარჯს ე. ი. რვა მანეთს თითოეულ კომლზე საშუალოთ.

ასეთ თვითმმართველ ერთეულს უნდა ჰქონდეს მინიჭებული სრული უფლება იმ მასშტაბით, რა მასშტაბითაც ეს ეძლევა სამაზრო ერობას. რადგანაც ერობა უნდა ემსახუროს ადგილობრივ და საერთო საჭიროებას, ამიტომ გადასახადიც უნდა იყოს შემოდებული ადგილობრივი, რომელიც იქვე დაიხარჯება და საერთო, რომელიც გაიგზავნება სხვა მოზიარე დაწესებულებაში. ადგილობრივ ხასიათის ხარჯებით უნდა ვიგულისხმოთ ყველა ის ხარჯი, რომელიც დასჭირდება ერობის ორგანიზაციისა და საერობო დაწესებულებათა შენახვას (გამგეობა, კანცელიარია, მილიცია, ერობის კეთილმოწყობილება: საავთმყოფო, გზები, ხიდების ვაკეთება, ჭაობების გაშრობა და სხვა). საერთო გადასახადი უნდა იხარჯებოდეს სამაზრო მნიშვნელობის გზებზე, ფოსტაზე, ხიდებზე, ტელეფონებზე, საავთმყოფოებზე

და სხვა. სასოფლო გზა წვრილი ერთეულის ნუსხაში შევა, სავაზრო კი მაზრის ნუსხაში. საავათყოფოებს მაზრა შეინახავს, საკურნალოებს და საფერშლო პუნქტებს წვრილი ერთეულები. შეიძლება მთელი მედიკო-სანიტარული დარგი დარჩეს მაზრის ერობის ხელში, ამ შემთხვევაში უნდა გამოირყვეს წვრილი ერთეულის როლი ამ საქმეში. ასევე ითქმის გათლებებზე, პირველ დაწყებითი პროგიმნაზიის ტიპის და სახელოსნო სკოლები წვრილი ერთეულის განკარგულებაში უნდა იყოს, საშუალო ტიპის სკოლები და მაზრის მნიშვნელობის პროფესიონალური სასწავლებლები უეჭველათ სავაზრო ერობის განკარგულებაში.

შემოსენებულის გამო და ვიღებ რა მხედველობაში რომ:

1. ჩვენში წვრილი ერთეულების გამოჭრა იმ სახით, რომ ყველა მობინადრეს ერთნაირათ შეეძლოს ცენტრთან დაწესებულებით სარგებლობა ყოველი შეუძლებელია.

2. სასოფლო საზოგადოებათა წვრილ საერობო ერთეულებათ გადაქცევა ხდის ამ ტერიტორიის ადმინისტრაციულ პუნქტს თვითმმართველობის ცენტრათ, რაც გვაშორებს რა სასურველ ერთეულების გამოჭრის შესაძლებლობას, აკანონებს ეკონომიურ კულტურულ ცენტრს უმეტეს შემთხვევაში ყოვლად შეუსაბამო ალაგზე.

3. მხოლოდ სრულყოფილებიან ერთეულის შეუძლია დაუხლოვოს ხალხი მმართველო-

ბასა და ხელი შეუწყოს ხალხის ყოველ ცხოვრების აღორძინებას.

4. სოფლის საზოგადოებათა სახით გამოჭრილა ასეთი ერთეულები ვერას შემთხვევაში ვერ გაუძლებენ იმ ხარჯებს, რომელიც საჭიროა სრულ უფლებიან თვითმმართველი ორგანოების შესანახათ.

5. შედარებით ფინანსიურათ მძლავრი ერთეულის შექმნა შეუქლია ისეთს ტერიტორიას, რომელზედაც იქნება საშუალოთ 4000 კომლი.

6. საერობო ერთეულებს უსათუოდ უნდა ქონდეთ ცოტათ თუ ბევრათ ბუნებრივი, ცხოვრების მიერ გაჩენილი ეკონომიურ-კულტურული პუნქტები.

7. ასეთი პუნქტები უკვე არის გურიისაში ოზურგეთის, ჩოხატაურის, ლანჩხუთის, სუფსის, ნაგომარის და სხვათა სახელით, რომ ჩვენმა საერობო ერთეულებმა ხალხი ჩააბას ეკონომიურ-კულტურულ მუშაობაში, გააღვიძოს მასში აქტუალობა და პასუხისგება, ასწიოს საწარმოვო ძალთა დამოკიდებულება, ააყვავოს ვაჭრობა მრეწველობა და საზოგადოთ ჩვენი ეკონომიური მდგომარეობა — ეს ქვაკუთხედი ყველა სხვა ზედნაშენისა, მე წინადადებას ვიძლევი.

1) ოზურგეთის მაზრის წვრილი საერობა ერთეულების ცენტრებათ იქმნას აღიარებული უკვე არსებული ეკონომიურ-კულტურული და უთნოგრაფიული პუნქტები, 2) თვითეული მათგანის გარშემო გამოიჭრას წვრილი საერობო ერთეული

რადიუსით 21—25 ვიკის 4000 კომლთა რიცხვით და 20000 მცხოვრებთა რიცხვით საშუალოთ (უკიდურეს შემთხვევაში საზოგადოების გაყოფა დასაშვებია, სოფლის კი არას შემთხვევაში) და 3) მიენი-

ქოს იმ ერთეულებს სრული ექონობა ცია განსაკუთრებით საერთო წეობაში.

ოზურგეთის სამაზრო ერობის ხმოსანი
ვიქტორ ლლონტი.

ზღვსოსნობის საკითხი ჩვენში

I.

ოუსეთის ნანგრევებზე მრავლათ აღმოცენდენ რესპუბლიკები, რომელნიც დამოუკიდებლათ აცხადებენ თავს. წინდაწინვე შეიძლება ითქვას, რომ ბევრი მათგანი დიდ ხანს ვერ იარსებებს. დამოუკიდებლობისათვის არ კმარა მხოლოდ შესაფერისი აქტის გამოქვეყნება, თუნდაც იგი მთელი ერის ყოფის შედეგს წარმოადგენდეს. ამისათვის საჭიროა ობიექტიური პირობების არსებობა, რომელნიც არავის ნებას არ ემორჩილებიან.

საშუალო საუკუნეებში კიდევ დასაშვებია იქნებოდა ეს. მაშინ არა თუ სახელმწიფო, მისი უმცირესი ერთეული ოჯახიც კი თვით იკმაყოფილებდა თავს. დღეს კი ნატურალური წარმოება აღარ არსებობს, გაქრა, როგორც ოჯახის, ისე სახელმწიფოს კარ ჩაკეტილობა. აღარაკინ ჰქსოვს თავის ჩასაცმელ ბერანგს, აღარაინ ჰქედს ხმალს და აღარაინ ხმარობს კაჟიან თოფს. კაპიტალისტურმა წარმოებამ სძლია მანუფაქტურულს. ცარიელი ხელი ვეღარ უწევს კონკურენ-

ციას მანქანას. პირადა წარმოებამ საქონლის წარმოებას დაუთმო ადგილი. საქონელი აღარ სცნობს აღარც პატრონს და აღარც სამშობლოს. წარმოება თანდათან საზოგადოებრივდება.

როდესაც აი ასეთ პირობებში ცალკე სახელმწიფო საკუთარ ფეხზე აპირობს დადგომას, მან პირველ ყოვლისა უნდა იკითხოს: აქვს თუ არა მას ნაციონალური წარმოება, ან მისი აღორძინების საშუალება? აქვს თუ არა მას შეძლება და უნარი შეხება იქონიოს მსოფლიო წარმოებასთან? სახელმწიფო, რომელიც ამ საშუალებებს მოკლებულია ან ბარბაროსული დარჩება ან კიდევ მიუხედავად დამოუკიდებლობისა სხვას ჩაუფარდება ფაქტიურათ ხელში.

აფილოთ ეს საზომი ხელში დო შევხედოთ ჩვენს რესპუბლიკას: სახელმწიფოს არსებობა წარმატებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს გეოგრაფიულ პირობებს, ბუნებრივ სიმდიდრეს, ეკონომიურ ვითარებას და თვით ერის თვისებებს. ჩვენ არ შეგვხებით ამ უკანასკნელ პუნქტს. ჩვენი

ქვეყნის
განვითარების

წარსული, როგორც შორეული, ისე ახლო
აშკარათ გვიჩვენებს, რომ ქართველი ერი
არაა მოკლებული არსებობის უნარს და
დანარჩენი პუნქტების განხილვამ უნდა
დაგვიმტკიცოს, რომ საქართველოს შეეძ-
ლება კულტურულათა ც მოაწყოს ეს არ-
სებობა.

გეოგრაფიული პირობები. უმთავრე-
სი საშუალება ეკონომიური ურთიერთო-
ბისა დღევანდელი სახელმწიფოსთვის ზღვა
არის. ისტორია გვიმტკიცებს, რომ სა-
ხელმწიფო, რომელსაც მოეპოვება კარგი
საზღვაო ხაზი და ამასთანავე უნარი მისი
ჯეროვნათ მოხმარისა, მუდამ წარმატება-
ში ყოფილა. ზღვა მსოფლიო სარბიელია. ის
მთელ ქვეყანას უკავშირებს სახელმწიფო-
სა და უსაზღვრო საშუალებას აძლევს მას
განვითარებისას. ამით აიხსნება ის, რომ
თავდაპირველათ პატარა და უმნიშვნელო
სახელმწიფოებთან ქალაქებს მსოფლიო-
ისტორიულ-მნიშვნელობა მოუპოვებიათ.
კართაგო, გენუა, ვენეცია, ჰანზას ქალა-
ქები, ან ისეთი პატარა სახელმწიფოანი,
როგორც პორტუგალია ჰოლლანდია იყო,
იყო დრო, როდესაც ხმელთა შუა ზღვის ნა-
პირები ვენეციელების კოლონიებით იყო
დაფარული, მათ ეკუთვნოდათ მე-12 საუ-
კუნის დამლევს ლაზისტანი, ახალშენები
შავი ზღვის ნაპირას და თვით სტამბო-
ლის 3/4-იც. იყო დრო, როდესაც მთელი
აღმოსავლეთის ვაჭრობა (ჩინეთთან, იაპო-
ნიასთან და ინდოეთთან) პორტუგელების
ხელში იყო. იყო დრო (მე-17 საუკუნის

ნახევარი), როდესაც ჰოლლანდია
ათასი გემი ჰქონდა და მთელ ევროპას
აკმაყოფილებდა უცხო საქონლით.

საზღვაო ტენიკის განვითარებამ კიდევ
უფრო ასწია ზღვის მნიშვნელობა სახელ-
მწიფოსთვის. მან დაუკავშირა ერთმანეთს
მსოფლიოს უდიდესი პუნქტები და მით
უზარმაზარი იმპულსი მისცა საქონ-
ლის წარმოების განვითარებას. ძველათ
გემები ზღვის ნაპირებს ვერ შორდებო-
დნ და ძალიან უფროხოდნ შორეგზას.
ასტრონომიულმა რუქებმა, კომპასმა, ორ-
თქლმა და ფოლადმა ისე გარდაქნეს
ზღვაოსნობა, რომ დღეს გემი აღარ
უფროხის აღარც ზღვის სივრცეს და
აღარც სიშორეს. ამასთანავე იგი ჩქარაც
არის უფრო, მკვიდრიც და დიდიც. ორ-
თაშუა რიცხვით თითო გემი 5-ი მატა-
რებელის ტვირთს იტევს. ის არ მოითხოვს
განსაკუთრებულს ხელოვნურათ გაკეთე-
ბულ გზას და ამიტომ ნაკლებ აწვება
სახელმწიფოს, ვიდრე მაგალითად ნაკლებ
ნაყოფიერი რკინის გზაა.

თამამათ შეიძლება ითქვას, რომ დღეს
ამა თუ იმ ქვეყნის ბედიღბალი, მისი სიმ-
დიდრე, მისი მომავალი ზღვაზეა დაწყა-
რებული. უზარმაზარია დღევანდელი კულ-
ტურულ-სახელმწიფოების იმპორტი და
ექსპორტი, მაგრამ მათი დიდი ნაწილი
ზღვით სწარმოებს. რუსეთზე უხეირო
საზღვაო ხაზი არც ერთ სახელმწიფოს
არ ჰქონია. ის, შეიძლება ითქვას უფრო
კონტინენტალური ქვეყანა იყო. მიუხე-

დავით ამისა, მისი აღებ-მიცემობის უდიდესი ნაწილი ზღვით სწარმოებდა. ცენტრალური სტატისტიკური კომიტეტის ცნობით, რომელიც 1900-წ წლებს შეეხებოდა რუსეთსა ხმელეთის საზღვრებით შემოკლებდა და გაჰქონდა 505 მილ. სალირალი საქონელი: ზღვით კი 1029 მილიონისა. მარტო ექსპორტი ზღვით უდრიდა 683 მილიონს; ხმელეთით კი მხოლოდ 220 მილიონს.

აღვილი გასაგებია, რომ დღევანდელი კულტურულ-სახელმწიფოები არავითარ ხარჯს არ ეროდებან ფლოტის შესანახათ და მის გასადიდებლათ. ინგლისი თავისი ბიუჯეტის 20% ახმარს ფლოტს. დაახლოვებით ამდენსაკეს ხარჯავენ ფლოტებზე სხვა სახელმწიფოებიც, როგორც დიდები, ისე პატარები: ამერიკა, იაპონია, გერმანია, საფრანგეთი, შვეიცია, ნორვეგია, დანია და სხვ.

უზღვოთ, მაშასადამე დღევანდელი სახელმწიფოს არსებობა წარმოუდგენელა, ამიტომ ესწრაფვის მას ყოველი სახელმწიფო და არავითარ მსხვრბლს არ უფრთხის მის მოსაპოვებლათ.

როგორაღა ამ მხრივ ჩვენი საქმე? ჩვენ და საბედნიეროთ, — კარგათ. საქართველოს ფართოთ აკრავს ზღვა, რომლის ნაპირები უძველესი დროიდანვე იზიდავდენ მეზღვაურებს. ბერძნებმა უკვე მერვე საუკუნედან (ქრ. წ.) მოჰფინეს ამ ნაპირებს. ახალშენები. მათ მიერ ხმარებული ნავსაყუდები დღეისაც ძველ

სახელებს ატარებენ. ასეთნაირად იქნა პეკუსი, რიკუსი (რიზე), ათენა (ატინა) ფაზისი (ფოტი) დიოსკურია (იზგაური) პიტიუსი (პიჭვინტა) და სხვა. შემდეგში ბიზანტიელები, გენუელები, ვენეციელები და ტრაპიზონელი ბერძნებიც ეწეოდენ ჩვენს საზღვრებზე ზღვაოსნობას. არც რუსებს მიუტოვებიათ იგი უყურადღებოთ, პირიქით, ისინი დიდის ინტერესით ეკიდებოდენ ზღვაოსნობის ჩანვითარების საკითხს. 1900 წელს შავ ზღვაზე მათ 951 გემი მოვბობდათ, ამათთავან 635 იალქნიანი გემი იყო, 316 კი ორთქლით მავალი; საერთო ტონაჟი შავი ზღვის სავაჭროფლოტისა 230.600 უდრიდა. მათ გააუჯობესეს აგრეთვე ის პორტები, რომელნიც დღეს ჩვენს საზღვრებში არიან. ბათუმი, ფოთი, ყულევი, სოხუმი, ბიჭვინთა, გაგრა, ადლერი და ტუაპსე. ყველაზე მნიშვნელოვანი ამ პორტებთავან ბათომია. ამას სტატისტიკაც გვიტყვიცებს. 1909 წელს პორტმა გაისტუმრა 1406 გემი. გაისტუმრა 1473. პორტიდან გატანილ იქნა 40 მილიონის სალირალი საქონელი, შემოტანილი 11 მილიონისა. ოსმალეთის ხელში ყოფნის დროს ბათომი თითქმის არავითარ როლს არ თამაშობდა, მისი ადგილი სინოპს ეჭირა. რუსების დროს გამშენიერდა იგი. გაშენდა ორი ნავთსაყუდი. ერთი სანაპირო გემებისათვის, მეორე შორს მავალთათვის. მიუყენეს ას რკინის გზა და მით ასწიეს მისი მნიშვნელობა. საუბედუროთ ამ პორტს

ეკონომისტი

არ მოეპოვება დოკები და სარემონტო სახელოსნოები. თუ ჩვენმა რესპუბლიკამ შესძლო ამ ნაკლის შევსება, ამ პორტის მნიშვნელობა კიდევ უფრო დიდი შეიქნება; შემდეგი მნიშვნელოვანი პორტი არის ფოთი. მასზე კიდევ უფრო მეტი შრომაა დახარჯული, რადგან იგი ხელოვნური პორტია; იგიც დიდს როლს თამაშობდა ამიერკავკასიის ეკონომიურ ცხოვრებაში. მისი ნაკლი მისი სიპატარავეა. დიდი ტიპის გემებისთვის შეუძლებელია მათი სარგებლობა. დანარჩენი პორტებისთვის ძველმა მთავრობამ ვეღარ მოიცალა. იქედია საქართველო მათ განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს. რუსეთს სხვა პორტებშიც გააჩნდა, ჩვენთვის კი ზემო აღნიშნულნი ერთად ერთი იქნებიან. მათს სიავკარგეს უზარმაზარი მნიშვნელობა ექნება ჩვენი ეკონომიური ცხოვრებისთვის, აქედან უნდა ველოდეთ ჩვენ გაკეთებას: სიმდიდრეს, კულტურას და ცივილიზაციას. მათ უნდა დაგვაკავშირონ ჩვენ განათლებულ დასავლეთთან.

გეოგრაფიული პირობები, მაშასადამე, ხელსაწყოანი არიან ჩვენი ქვეყნის აღორძინებისთვის. მისი საზღვაო ხაზი შედარებით გრძელია. მასზე ხშირია პუნქტე-

ბი, რომელნიც სავარგონი არიან უკვე მისადგომათ, მათ დასაცლოელათ და დასატვირთავათ. ჩვენ დღესვე მოგვეპოვება პორტები, რომელნიც ჯერ-ჯერობით საკმარისი არიან ჩვენი ეკონომიურ-მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლათ. ჩვენს ხელთა მათი გაუმჯობესება ან ახლების შექმნა, არ უნდა დაევიწყოთ, რომ ეს პორტები ჩვენს გარდა სხვებსაც ემსახურებიან. საქართველო მცირედი ნაწილია ამიერკავკასიისა. მხოლოდ მას აქვს ზღვის ნაპირი, სომხეთს და ადერბეიჯანს კი არ მოეძევებათ. იგი ძნელი საპოვარი იქნება მათთვის. საქართველოსთან ერთად, მაშასადამე, მათი ექსპორტ-იმპორტიც, მათი ეკონომიური ცხოვრებაც ჩვენს საზღვაო საზღვარზე იქნება დამოკიდებული. არა თუ დასახლებული ქვეყნები, ჩრდილოეთ კავკასიის და სპარსეთის ნაწილებიც იძულებულნი იქნებიან ისარგებლონ ჩვენი პორტებით. როგორათაც უნდა შეიცვალოს პოლიტიკური ვითარება ამიერ კავკასიაში, ქართველებისთვის ამ გარემოებას დაუფასებელი მნიშვნელობა ექნება. ამიტომ უნდა მივაპყრათ ჩვენ შავი ზღვის ნაპირებს მოუშორებლათ თვალი. აქა ჩვენი მომავალი...

ა. ს.

1918 წლის ფინანსიური მიმოხილვა.

გავიდა 7 თვე საქართველოს რესპუბლიკის დამოუკიდებელი ფინანსიური არსებობისა. ეს ვადა ძალიან ხანმოკლეა იმი-

ათვის, რომ ფინანსიური უწყების მუშაობის საფასურით გათვალისწინება მოსახერხებელი იყოს, მაგრამ საკმაოა იმის

გამოსარკვევად, თუ რა მიმართულებას მიიღებს რგი მომავალში.

შესაძლებელია სახელმწიფოებრივ აღმშენებლობის არც ერთ დარგში არ ქონდეს ისეთი დიდი მნიშვნელობა პირველ ნაბიჯებს, როგორც ფინანსიურში. ლონიერი ფინანსები ისეა საჭირო სახელმწიფოს განვითარებისათვის, როგორც სასიცოცხლო წვენი ცოცხალი ორგანიზმის საზრდოთ. მაგრამ ფინანსიური მართველობის მიზნები არ ამოიწურება იმით, რომ სახელმწიფო კასაში ფული გააჩინოს. აუცილებლად საჭიროა, რომ ეს საშუალებები საღ და ლონიერ წყაროებიდან მომდინარეობდეს. 1917 წელს საქართველოს ტერიტორიაზე ნაანგარიშევი სახელმწიფო შემოსავალი სულ 26,5 მილ. მან. უდრიდა. ეს ჯამი განაწილებული იყო გადასახადთა სამ ჯგუფს შორის: 1) პირდაპირი გადასახადები (შემოსავალზე, მიწაზე, სასარეწავო და სხვა), საერთოდ 6,7 მილ. მან., 2) გადასახადები საგერბო, სამოსამართლო, დაზღვევისა, სამემკვიდრეო და სხვა, სულ 4,9 მილ მანეთი და 3) აქციზი (სპირტისა, ყურძნის ღვინო ა, თამბაქოსი და სხვა), რომელმაც ყველაზე მეტი შემოსავალი მოუტანა ხაზინას, სახელდობრ 14,9 მილ. მანეთი.

პირველ ჯგუფის შემადგენელ პირდაპირ გადასახადთაგან ყველაზე დიდი აღმოჩნდა გადასახადი შემოსავალზე და სასარეწავო. 1917 წელს თვითველმა მათგანმა ხაზინას მისცა დაახლოებით

2 მილ. მანეთამდე. მათ მიჰყვება მოსახლეობის ზრდაზე გადასახადი, რომლიდანაც 1 მილიონზე ცოტა მეტი შემოვიდა. შემდეგ გადასახადები: უძრავ ქონებაზე 0,8 მილ. მანეთი, ფულის კაპიტალზე 0,7 მილ. მან. მიწის გადასახადი ბეგარასთან ერთად 0,2 მილ. მანეთი და სამხედრო 16 ათასი მან.

მეორე ჯგუფში ყველაზე მეტი შემოსავალი მოჰქონდა საგერბო გადასახადს— 2,2 მილ. მან. მას მისდევდა გაყიდულ უძრავ ქონებაზე გადასახადი—1,8 მილ. მანეთი, სხვა გადასახადები ყველა ერთად კი მხოლოდ 0,9 მილ. მანეთს იძლეოდა.

რაც შეეხება არაპირდაპირ გადასახადებს, ყველას გადაამეტა თამბაქოს შემოსავალმა, რაც 1917 წელს 14 მილიონ მანეთს უდრიდა, მაშინ როცა აქციზის სხვა დანარჩენი 10 სახე ერთ მილიონ მანეთსაც ვერ იძლეოდა. ეს აიხსნება იმით, რომ აქციზდაწესებულ საგნებს, როგორცაა: შაქარი, წუმწემა, ლუდი, არაყის ნაწარმოებნი, დროჟი, ჩაი, პაპიროსის ქაღალდი და გილზები საქართველოს ტერიტორიაზე ან სულ არ ამზადებდნენ, ან და ძალიან ცოტას. აქედან გამონაკლისს წარმოადგენდა მხოლოდ თამბაქო, ყურძნის სპირტი და ღვინო. ამიტომაც მათი სააქციზო შემოსავალიც უფრო დიდი იყო.

ზემონათქვამიდანა ჩანს, რომ საქართველოს ამ დროს მიღებულ საგადასახადო სისტემაში არაპირდაპირი გადასახადი სჭარბობდა, რომელიც ყველაშემოსავლის

საერთოჯამის 56% შეადგენდა: პირდაპირ გადასახადებს მეორე ადგილი ეჭირა და მოჰქონდა მხოლოდ მეოთხედი (25%) სახელმწიფო შემოსავლისა, მერე მისდევდა ბაჟი, რომელიც 19% შეადგენდა. ეს სისტემა არ ეთანაბრებოდა სწორი აღმშენებლობის მიზნებს, რომლის თანახმად სახელმწიფო ხარჯები უმთავრესად პირდაპირი გადასახადით უნდა დაიფაროს და არაპირდაპირ გადასახადს მხოლოდ მეორე ხარისხიანი ადგილი უნდა ექნეს დათმობილი.

საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოებრიობის აღმოცენების დროის ფინანსიური მდგომარეობის დასახასიათებლად არ შეიძლება გვერდი ავუხვიოთ კითხვას გადაუხდელ გადასახადთა შესახებ. 1918 წლის 1 იანვრის თვის გადაუხდელ გადასახდთა საერთო ჯამი 10 მილიონ მანეთს აღწევდა, რაც 1917 წლის ყველა შემოსავლის 40%—1 ან $\frac{2}{5}$ —1 უდრიდა. ასეთი მდგომარეობა უფრო უკანასკნელი წლების საქმეა, როდესაც ომმა და პოლიტიკურმა არეგ-დარევა მხალხში მეურნეობა ძალიან შეარყია და გადახდის შესაძლებლობა შეასუსტა. ომამდე (1919 წლის 1 იანვარს) გაუღებელი გადასახადი სულ შეადგენდა 1 მილ. მანეთს. ომის სამმა წელიწადმა ამ ჯამს ორი მილ. მანეთი დაუმატა, ხოლო 1917 წელმა 7 მილიონის გაუღებელი გადასახადი დასტოვა.

სტატისტიკური ცნობების მიხედვით

1917 წ. საქართველოში 2.512.000 სულს სტოვრობდა, მასასადამე სულზე მოდიოდა გადასახადი 10 მ. 50 კ. და გაუღებელი გადასახადი 4 მან. ფაქტიურ გადახდელთ, რომელთა რიცხვი შეიძლება საერთო რიცხვის მეხუთედათ მივიღოთ, იმავე წელს უწევდა ყოველწარე გადასახადით 52 მან. 50 კაპ. და გაუღებელი გადასახადი 20 მანეთი.

ასეთია ფინანსიური მეკვიდრეობა, რომელიც მიიღო საქართველოს რესპუბლიკამ დამოუკიდებლობის გამოცხადების დროს. ეს მემკვიდრეობა რაოდენობით უმნიშვნელო იყო, კონსტრუქციის (აგებულილობით) შემცდარი და მეტად დავაღებული.

როგორც ვიცით უკანასკნელ დრომდე ამიერ-კავკასიას თავისი საკუთარი ფინანსიური მართველობა არა ქონია: ყველა აქ აკრებილი გადასახადი საერთო სახელმწიფო ხარჯთაღრიცხვაში ითვლებოდა და ხარჯებსაც საერთო სახელმწიფო საშუალებებიდან ჰფარავდენ. აქ არ ყოფილა ისეთი ცენტრალური ფინანსიური დაწესებულება, რომელსაც შეეერთებინა ფინანსიური უწყების ყველა დაწესებულებანი, არ ყოფილა სტატისტიკაც. ამ ნაკლის შევსება საჭირო იყო თავდაპირველადვე. რათა ნათლად-გაგვეთვალისწინებია ახალი მდგომარეობა და სამუშაო. ამიტომ მოწყობა სწორი სტატისტიკისა დიდ საზრუნავ საგნათ ვადიქცა.

ფინანსთა სამინისტროს საქართველოში

დარჩენილი დაწესებულებანი ვერ აღმოჩნდნენ მაინცა და მაინც შეფარდებული ახალ პირობებთან. ზოგი მათგანი ტერიტორიის მიხედვით ძალიან ვრცელი იყო და თვის გამგებლობის ფარგლებში იქცევდა არა მარტო მთელს ამიერ კავკასიას, არამედ იმიერ-კავკასიასაც. ზოგი პირიქით, ძალიან დაქსაქსული იყო, საჭირო იყო მათი შედუღება და მათთვის უფრო ფართე უფლებების მინიჭება. პირველათ გადაიქმნა საბაჟო და სააქციზო სამმართველოები, ხოლო ორი სახაზინო პალატა ქუთაისისა და ტფილისისა შეერთებულ იქნა ერთს გადასახადათ და სახელმწიფო ხაზინის სამმართველოში. სახელმწიფო გადასახადების ცუდად შემოსვლის მიზეზების გამოკვლევამ დაგვარწმუნა, რომ საჭირო იყო საქართველოს რესპუბლიკის მთავარს პუნქტებში შექმნა საგანგებო აპარატისა პირდაპირ გადასახადთა ასაკრეფად, რისი შედეგიც იყო სპეციალ ფინანსიური მილიციის შედგენა ქალაქებში, ხოლო მაზრებში გადასახადების აკრეფის საქმე დაექვემდებარა მთავრობის ადგილობრივ ორგანოებს.

პირდაპირი გადასახადების დარგში გაგრძელდა ზოგიერთი გადასახადის მოპატებული ნორმით გაღება, რაც შემოღებულ იქმნა ომის დროს, ხოლო არა პირდაპირ გადასახადთა დარგში, საომარ მოქედებათა შეწყვეტის გამო, მოსპობილ იქნა ყოველგვარი შეღავათი, როგორც მაგალითად ჯარის საჭიროებისათვის თამბა-

ქოს, პაპიროსისა, წუმწუმისა და სხვა უაქციზოდ გაცემა.

ცხადია საგადასახადო კანონმდებლობის წრე უნდა გაფართოებულიყო, რომ მუშაობა მტკიცე ეკონომიურ საფუძველზე ყოფილიყო წარმოებული, საფინანსო უწყების ორგანოებს მიენდო მრგვწველობის დარგებისა და სასოფლო მეურნეობის თანამედროვე მდგომარეობის გამოკვლევა.

სააქციზო უწყებისა და საგადასახადო ინსპექციის წარმომადგენლებმა ადგილობრივ შეპკრიბეს ვრცელი მასალები თამბაქოს მოყვანისა, ღვინის დაყენებისა, ყურძნისა და კონიაკის გამოხდის შესახებ და სხვა. არის მასალა აგრეთვე სასოფლო მეურნეობის სხვა დარგების შესახებაც.

თანდათან შეგროვებული მასალა საფუძვლად ედება გადასახადების დარგში ახალი კანონპროექტების შემუშავებას, რომელმაც არსებითად უნდა შესცვალოს აქამდე მომქმედი საგადასახადო სისტემა, შეუფარდოს ის თანამედროვე სოციალურ წყობილებას და შემოსავლის რაოდენობა იმ ზომამდე უნდა ასწიოს, რომ ამით სახელმწიფოს საჭიროება იფარებოდეს.

გასათვალისწინებელია აგრეთვე მთელი რიგი ღონისძიებათა, რომელსაც მიზნად ექნება ფულის ფონდის შექმნა და ეროვნული ბანკის დაარსება, საკუთარი ფულის სისტემის დაწესება და შესაძლებელია უკვე

სახმარებლად გამოცემულ ბონების ნაწილობრივი ლიკვიდაცია.

ამ ზომების განხორციელება დამოკიდებულია საქონლის მომავალ გაცვლა-გამოცვლაზე, განსაკუთრებით თაშაქოს ნაწარმოებისა და თაშაქოს ფოთლებისა,

რომლის თადარიგი საქართველოში მილიონ ფუტს აღწევს. მათი ლიკვიდაცია საერთოთ 200 მილიონ მანეთს აღემატება.

(დასასრული იქნება)

მ. კოზლოვსკი.

ეკონომიურ-ფინანსიური მდგომარეობის გაუმჯობესების შესახებ.

პარლამენტის საბიუჯეტო-საფინანსო კომისიის თავმჯდომარემ დ. ა. თოფურიძემ რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარეს წარუდგინა მოხსენება ეკონომიურ-ფინანსიური მდგომარეობის შესახებ. მოგვყავს აქ ამ მოხსენების მთავარი დებულებანი.

1. 1918 წლის ხარჯთაღრიცხვა დასრულდა 260 მილ. მან. დეფიციტით; სწორედ ამოდენა ლირებულების ბონები გამოიცა 7 თვის განმავლობაში რესპუბლიკის დაარსებიდან წარსული წლის ბოლომდე.

2. საფინანსო უწყებამ ხაზინის შემოსავლის გასაძლიერებლათ, გააძლიერა ზოგიერთი არსებული გადასახადები, მაგ., აქციზი თაშაქოზე, აგრეთვე რკინის გზის ტარიფები, სამგზავრო, საბარგო და საქონლისა.

3. საკანონმდებლო დაწესებულებათა განსახილველად წარმოდგენილია კანონპროექტები აქციზის გადიდების შესახებ; რაც შეეხება პირდაპირ გადასახადებს, საფინანსო კომისიაში განხილულია 1918

წლის სასოფლო-სამეურნეო შემოსავალზე ერთდროულ გადასახადის შემოღებისა და ქალაქებში უძრავ ქონებებზე არსებულ გადასახადთა გადიდებისა და, აგრეთვე სამოსამართლო, სამემკვიდრო და სხვა ბაჟების მომატების კანონპროექტები.

4. ძველ გადასახადთა გადიდება და ახალთა შემოღება სახელმწიფოს ხაზინას არ უქადის იმდენს შემოსავალს, რომ შეიძლებოდეს ჩვენი სახელმწიფოს ბიუჯეტის დეფიციტების დაფარვა. თუ 1918 წელი დასრულდა 260 მილ. მან. დეფიციტით, ფინანსთა სამინისტროს წარმოდგენით, 1919 წელი დასრულდება 360 მილ. დეფიციტით; სამინისტრო პირდაპირი და არა პირდაპირი გადასახადებიდან მოგლის 240 მილ. შემოსავალს, ხარჯებს

კი ანგარიშობს დაახლოებით 600 მილ. მანეთამდე. ნამდვილათ კი დეფიციტი შესაძლებელია იქნეს 800—900 მილიონამდე; შემოსავლის ჯამი უნდა ვიანგარიშოთ არა უმეტეს 100 ან 200-მილიონამდე, ხარჯები კი თუ მივიღებთ მხედველობაში რთულ პოლიტიკურ მდგომარეობას, სამხედრო ოპერაციებს და ახალი ემისიებით გამოწვეულ აუცილებელ ბონების ფასის დაცემას, უნდა ვიანგარიშოთ თითქმის ერთ მილიარდამდე.

5. გადასახადების გარდა სხვა ზომებიც უნდა იქნეს მიღებული: მიმდინარე მონეტის აუცილებელ საგანს უნდა შეადგენდეს ბაზრის განთავისუფლება იმ დეპრესიისაგან, რომელსაც ის ამჟამად განიცდის.

6. ჩვენს ქვეყანას აკლია, ან უკეთ რომ ესთქვათ, სულ არააქვს საყოველთაო საჭიროების საქონელი და ის უმნიშვნელო ოდნობა საქონლისა, რომელიც აქ მოიპოვება, გადაქცეულია სპეკულიაციის ობიექტათ და ადვილათ იცილებს თავიდან სახელმწიფოს გადასახადებს.

7. ამ დეპრესიის ასაცილებლათ და ეკონომიურ მდგომარეობის ვასაუმჯობესებლათ, საჭიროა დაარსდეს რამდენიმე საზოგადოება, ერთი ამგვარი საზოგადოება უკვე დაარსდა „ქართული საზოგადოება შინაგან და საერთაშორისო ვაჭრობის მოსაგვარებლათ“, რომელთაც მიზანს უნდა შეადგენდეს ჩვენს ქვეყანაში ნედლი მასალის და უცხოელებისათვის საჭირო

საქონლის შექმნა. ეს საქონელი იგზავნებოდეს საზღვარ-გარედ, საიდანაც მათი განადგების (უცხო ვალიუტით) შემდეგ უნდა იქნეს შექმნილი ჩვენი ქვეყნისთვის საყოველთაო საჭიროების საქონელი.

8. ამჟამად დაგროვება დიდი კაპიტალებისა 100, 50, 30 ან და 20 მილიონისა შეუძლებელია; ფირმები, რომელნიც ცნობილი არიან თავიანთი შექმნებით და ნდობით, მოკლებულნი არიან დიდ თავისუფალ თანხებს; წვრილი კაპიტალის მქონენი კი წესიერ კამერციას სპეკულიაციას ამჯობინებენ და სულ არ ილტვიან მიაწოდონ დაარსებულ საზოგადოებას თავისუფალი ფული.

9. ამისათვის საჭიროა გარეშე დახმარება, რომლის ამოჩენა ამჟამად შეუძლია მხოლოდ სახელმწიფოს.

10. მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო თვითონ მოკლებულია თავისუფალ თანხას, მას შეუძლია დაარსებულ საზოგადოებას დახმარება აღმოუჩინოს 5% სახელმწიფოს მოკლე ვადიანი ვალდებულებათა მოწოდებით. ხსენებული ვალდებულებანი არნაღდებიან საზოგადოებაში: აქ ნაჩვენები გზით სახელმწიფოს ეძლევა ერთად ერთი შესაძლებლობა გაანაღდოს ეს ვალდებულებანი.

11. მთავრობას შეუძლია მიაწოდოს საზოგადოებას შეტანილ საქონელში, როგორც სრულს საიმედო გარანტიის ქვეშ, 5% მოკლე ვადიანი ვალდებულებანი;

რომელთა განაღდებისათვის არავითარი სხვა გზა არ არსებობს. საზოგადოება თავის მხრით ამ ვალდებულებების საშუალებით, ნაღდი ფულის დაბატებით, გაისტუმრებს საქონლის პატრონს.

12. თუ საქონლის გაცვლა-გაპოცვლის საქმე კარგათ წავიდა, მოსალოდნელია ხაზინას, ამ 5% ვალდებულებათა მიწოდებით, დაურჩეს თავისუფალი ფული. ეს შესაძლებელია იმიტომ, რომ ამ ვალდებულებათა გასტუმრების ვადა დადგება 1920 წლის 1-ლ იანვრიდან. ამ ხნის განმავლობაში კი საზოგადოების მიერ შეძენილ საქონლს, რომელიც უზრუნველყოფს 5% მოკლე ვადიან ვალდებულებათ. განაღდების მიხედვით ხაზინაში დატრიალდება ნაღდი ფული და ეს ფული სახელმწიფოს განკარგულებაში იქნება მოკლე ვადიან ვალდებულებათა გასტუმრების ვადამდე, ე. ი. 1920 წლის 1-ლ იანვრამდე. გარდა ამისა ამ ზომების უმთავრესი შედეგი იქნება საქონლის ფასის და-

ცემა ჩვენს ბაზარზე. ამით მთავრობის მიერ ცემა საშუალება დაკავშირდის ფულის ნიშნების უფრო მცირე ოდნობით, მეორე მხრივ, იმ კაპიტალის პატრონები, რომელნიც ამ ეჟამდ აწარმოებენ სპეკულიაციას, გაითვალისწინებენ რა შედეგებს ბევრი საქონლის დაგროვებისას ჩვენს ბაზარზე და მისი ფასის დაცემისას, იძულებული შეიქნებიან თავიანთი კაპიტალები მოაზმარონ წესიერ კოპერციას აქ და შეიტანონ იგი მთავრობის თუ კერძო ბანკებში და სხვა.

თანახმად ზემო ნათქვამისა, საჭიროა სახელმწიფოს სარგებლობის თვალსაზრისით, მიეცეს საწინაო და საერთაშორისო ვაჭრობის მოვარების ქართულ საზოგადოებას 5% მოკლე ვადიანი ვალდებულებანი იმ პირობით, რასაკვირველია, რომ ეს ვალდებულებანი უზრუნველყოფილი იქნებიან საზოგადოების მიერ შესყიდულ საქონლით, ყველა არსებულ კანონების მოახოვნილებათა თანახმად.

ახალციხის მაგრიის ეკონომიური მნიშვნელობა.

ყველამ იცის, რომ ახალციხის მხარე (მესხეთი) საქართველოს განუყოფელი ნაწილი იყო ძველათ. ჩვენი ქართველები, დღესაც ასე ვუყურებთ მას. მაგრამ ჩვენი მტრები ანგარიშს არ უწყევნ ამას, ხან სომხები გვედავებიან მას, ხან თათრები. არ გამოუდგებიოთ აქ მის განხილვას, რას წარმოადგენს იგი ჩვენთვის ისტორიულათ, სტრატეგიულათ ან ეტნოგრაფიულათ.

ლათ. შევხებით მხოლოდ მის ეკონომიურ მნიშვნელობას.

მაზრას უკავია 2,3 მნ ორ მაგი ვერსი. მასში მოსახლეობენ: ქართველები, სომხები, ებრაელები, თარაქამები და ქურთები. თარაქამები სცხოვრობენ ლევისის მთების კალთებზე; ქურთები-ურაველის ხეობაში; ქართველები და სომხები სცხოვრობენ, როგორც დაბა-ქალაქში

ისე სოფლებში; ებრაელები კი მარტო ქალაქებში. მცხოვრებთა უმრავლესობა მისდევს მიწის მუშაობას. თუმცა არ შეიძლება ითქვას, რომ მათ სამეცნა მიწა ჰქონდეთ. ორთაშუა რიცხვით გლეხზე მდგენიანა თუ მოწვევს. ზოგან კი ამდენიც არ მოიპოვებ. მიწა ნაყოფიერია. სარწყავ მიწებზე პური ერთი ათათ მოდის, ქერი—ერთი ლით მეტათ. ამის გამო აქაურები არა თუ თავს იკვებებენ ადგილობრივი მოსაგლით, ქუთაისშიაც კი გააქვთ გაღანარჩენი.

უფრო ცნობილია ახალციხის მაზრა მებაღობით, რომელსაც ჰავაც უწყობს ხელს და ნიადაგიც. 183 სოფლიდან 115 ბაღებითაა დაფარული. ყველაზე განთქმული თავის ბაღებით სოფლები უდე, ახალი და ადაეგენი არიან. ესენი სამივე ქობლანის ხეობაში მდებარეობს. ცნობილი არიან აგრეთვე სოფლები: ტოლიში, აწყური, ვარხანი, უნდა, წინუბანი, კლდე, სუფლისი და სხ. თვით ქალაქი ახალციხეც საგვა ბაღებით. ახალციხე ჰკვებავს თავის ხილით თბილისს, ახალქალაქს, ალექსანდროპოლს, ქუთაისს, ფოთს, ნოგოროსისსკს, კავკავს და სტავროპოლს. ექსპორტი იმდენათ დიდია, რომ მან სპეციალური წარმოება გამოიწვია ქალაქში. ახალციხე წლიურათ რამდენიმე ათასს ხის ყუთს ამზადებს ხილის ჩასაწყობათ. ხილთაგან ყველაზე გავრცელებულია: ვაშლი, მსხლი, ქლიავი და კაკალი.

ცნობილია ეს მაზრა მებოსტნეობითაც. უმთავრესათ მოჰყავთ კომბოსტო, კარტოფილი, ხახვი, სტაფილო. სხვა ბოსტნეულობის ექსპორტიც დიდია. იგი ქუთაისისა და ოფილისისაკენაა უმთავრესათ მიმართული. ყველაზე განთქმული ამ მხრივ სოფლები ვადე და უდეა. დიდი მნიშვნელობა აქვს ახალციხის მაზრას მებოსტნეობის მხრივაც. ამ დარგს უმთავრესათ

ქურთები და თარაქამები აწარმოებენ. ყველაზე გავრცელებულია იგი ლეკების მხარეების, კოლთიხევის, აღუგენის, უდეს, ვარხანის და კლდეს საზოგადოებებში. აზნებენ როგორც წვრილს, ისე მსხვილ საქონელს. საქონელთა რიცხვი ათათასობით გახიზოვება მთელს მაზრაში. ახალციხის მაზრა აწეღის ტფილის და სხვა ქალაქებს, როგორც სახიროცეს, ისე მეჯოგეობასთან დაკავშირებულს სხვა პროდუქტებს ყველს, კარაქს, ძაბულს, ტყავებს და სხვა.

დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა მუდამ ჩვენი ეკონომიური ცსოვრებისათვის აქაურო ხე-ტყის წარმოებასაც. უნდა ვიცოდეთ, რომ ძთელი მაზრის მოზრდილი ხაჭილი ტყითაა დაფარული ის უმთავრესათა შებ მასალას წარმოადგებს.

ხე-ტყის დამზადებას მისდევენ: აქაუროს საზოგადოება, კოლთახ ჩაიხე ბეგბარე სოფლები; ხეობანთაგრაფელისა და კიხილსუსა. ამზადებენ როგორც მუყას, ისე სახეხ მასალას უკახასკეცელს განსაკუთრებით აწყურის საზოგადოება იღვეა. ეს ქდის წიხათ ამ საზოგადოებრიდან და მაზრაში მყოფ სახელმწიფო ტყეებიდან წლიურათ 18 ათასამდე სახეობაზე გაიოჰქონდათ. მას შენდევ წარმოება ბევრათ გაიზარდა.

ახალციხის მაზრა განთქმულია აგრეთვე მინერალური წყლებითაც. ყველას გაუგონია აბანოთუმანის წყლების სახელი. ხაკლებ არიან ცნობილი-ურაველის ასპინძის და წინუბანის წყლები.

მრეწველობა აქ ნაკლებათაა განვითარებული. უფრო გავრცელებულია ხელოსნობა განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ოქროკელი ქარავას. ქარავან ხავერდს, მაუდს და აბრეშუმს. ამზადებენ აგრეთვე ტყავებს, აბრეშუმს ვერცხლის სამკაულებს და იარაღს *).

*) იხ. ი. გობაძის „Замѣтки о состояніи промышленности въ Ахалцыхскомъ уѣздѣ“

ეკონომიური ცხოვრება.

ოთხი წლის განმავლობაში წაომოებულ-მა ომმა და ყველა იმ სამხედრო ზომამ, რომელსაც გამარჯვების გულისთვის მეომარი მხარეები მიმართავდნენ,—ეკონომიური ცხოვრება არიდდარია კორიაქა. მსოფლიო კატასტროფამ ვაჭრ... მრეწველობა, ინდუსტრიალური ცხოვრება თავის ჩვეულებრივ კალაპოტიდან ამოაგდო. ევროპის უზარმაზარი ქარხანა-ზავოდები ომისათვის ამუშავდნენ. საზღვრების დაკეტვასთან, ბლოკადასთან და ინდუსტრიის სამხედრო გზაზე შედგომასთან ერთად,—მრეწველობა შეფერხდა და მრავალ შემთხვევაში სრულიადაც დაეცა. ამ დაცემას ასცდა ისეთი ძლიერი ეკონომიური ორგანიზმები, როგორც ქონდათ ინგლისს, ამერიკას, გერმანიას, მაგრამ სუსტი ქვეყნები, ეკონომიურად ისედაც ჩამორჩენილნი, ომის სიმძიმეს ქვეშ გაიქცლიტნენ. ასე დაემართა დიდ რუსეთს, რომლის ეკონომიური ცხოვრება ბოლო ქანაში სავსებით გაპარტახდა.

რუსეთის პოლიტიკურ დაშლა-დაქუცმაცებას ეკონომიური დაშლა-დანაწილება მოჰყვა. ამას თავის თავად პირველ ხანებში განსაკუთრებით არ შეეძლო ტკივილები არ გამოეწვია, რადგან იმავე თუ გინდ სუსტი ეკონომიური ძაფების დაწყვეტა საგრძნობელი იყო. [მაგრამ ამ გარემოებამ ის მნიშვნელოვანი შედეგი მოიტანა, რომ მოწყვეტილ კუთხეთა ცხოვრება.—მაგალითად—საქართველოსი. უკვე თავის საკუთარ ფეხზე დგება.

მრეწველობის გაღვიძებისათვის, მისი გაზრდისათვის და აყვავებისათვის მეტის მეტად ცუდი პირობებია, როგორც საერთაშორისო, ისე კერძოთ ჩვენებური. საქონელი და პირველ საჭიროების საგნები ჯერ კიდევ ცის მინანთ

გვეჩვენება. ამგვარ პირობებში განა ვასაკვირველი არ იქნება, რომ ადგილობრივი კაპიტალი გულხელ დაკრეფილი იყოს და თითის განძრევასაც არ აპირობდეს? სამწუხაროთ, ამ მხრივ ჩვენში მოღვაწეობა საერთოდ პირობების გამო გაშლილი არ არის და მხოლოდ ცდაა ჯერ კიდევ. საერთოდ თუ შევხედავთ საქმეს,—შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ესლანდელი მდგომარეობა და პერსპექტივები ცუდს არ გვიქადის.

უკვე დაარსდა „საქართველოს სატრანსპორტო საზოგადოება“, „ელსური სანავთმრეწველო საზოგადოება—ბიზანტია“, „სოხუმის ტყავის ქარხანა“, „კავკასიის შავიზღვის საზოგადოება“, „პირველი ქართული შტემპელების ქარხანა“, „საპნის ქარხანა“ და სხვა წვრილნი აქციონური და სავაჭრო დაწესებულებანი. მაგრამ არ შეგვიძლია აქ არ აღვნიშნოთ ერთი მეტათ ღირსშესამჩნევი მოვლენა. ესაა ვაჭრობა-მრეწველობაში კერძო ინიციატივის დიდი სისუსტე. ეს მოვლენა აღინიშნა საქართველოს პარლამენტის ტრიბუნისადაც. როდესაც წასულ წლის 23 ნოემბერს საქართველოს ეკონომიური ცხოვრებას ბ. ფინანსთა მინისტრი გ. ყურული შეეხო, მან სხვათა-შორის სთქვა: ჩვენ მართალია დახურვაც გვაკლია, ჭამაც გვაკლია, მაგრამ თვით ეომა მოახერხა ის, რაც მინისტრმა ვერ მოახერხა. იმოდენა თესლეულობა არის დათესილი, ყანები ისეა მოსული, რომ სამემრისოდ ჩვენ იმედი გვაქვს ძალიან ცოტა დაგვეკირდება გარედან შემოსატანი. რაც შეეხება ჩაცმა-დახურვას, მართალია, ჩვენ არც თეთრეულობა, არც შალეულობა არ გვაქვს. რადგან ადგილობრივი მანქანები არ გვაქვს და საზღვარგარეთიდან არ მოდის, ამ გარემოებას უნდა მივაქციოთ ყურადღება და ეს-

ლავე უნდა შევეცადოთ, რომ მოეწყოს მრეწველობა, რომ გავაჩალოთ საქმე თუნდაც ისეთი საშინაო მრეწველობის სახით, როგორც შესაძლებელია; მოლაპარაკება გვაქვს კერძო პირებთან და წრებთან, რომელნიც მანქანებს ვგვირდებოან. მაგრამ მრეწველები აცხადებენ, რომ თუ სახელმწიფო მოგვცემს სუბსიდიას, მაშინ დავიწყებთ მუშაობას. რა დარგშიაც კი არ დავისახეთ ეს მუშაობა, რა ფარგლებშიც არ დავიწყეთ ეს საქმე—გვეუბნებოდენ, — 4—5 მილიონი მოგვეცათო.

ამგვარ პირობებში უნდება განვითარება ჩვენს ეკონომიურ ცხოვრებას. ჩვენი მთავრობა ხელს უწყდის და რამდენადაც შესაძლებელია ხელს უწყობს კერძო ინიციატივას, მაგრამ მართა ამით არ განითარვლება ეკონომიურ დარგში ჩვენი მოღვაწეობა. ცხადია, დღევანდელ მდგომარეობაში ძნელია სახელმწიფომ იგივე მოკიდოს ხელი მრეწველობას და ასე ვსთქვათ გაასახელმწიფოს იგი. საყურადღებოა მიწათმოქმედების სამინისტროს მოღვაწეობა და ადგილობრივ თვითმართველობათა პირველი ცდა. სასოფლო—სამეურნეო ძვირფასი კულტურის აყვავება დასაწყისი იქნება ეკონომიური ცხოვრების ყოველმხრივ გაძლიერებისა.

პირველი ნაბიჯი ესაა—საჭირო მანქანების შეძენა.

ინჟინერი იანკოვსკი, რომელიც კავკასიის სასოფლო სამეურნეო საზოგადოების პრეზიდენტს მ. ა. სუმბათაშვილს გერმანიაში გაჰყვა, ბერლინიდან სწერს ამ საზოგადოების საბჭოს, რომ მათ გერმანულ ფირმებისათვის შეუკვეთიათ ტრაქტორები, სახნავები და სხვა სასოფლო სამეურნეო მანქანები საქართველოს სოფლებისათვის. ამ მანქანების პირველი პარტია მარტში გამოიგზავნება ტფილისში.

მიწათმოქმედების სამინისტროს უკვე შეუ-

ძენია გერმანიაში 1.100 ცალი, ^{ჩარქინული} გულაქვი ტყელებსათანავე, რასაკვირველია, განაწილებული იქნება ხალხისათვის შესაძენათ.

მთავრობის წინაშე აღიძრა საკითხი საზღვარგარეთ სასოფლო-სამეურნეო აგენტურის დაარსების შესახებ. მაგრამ დღეს, როგორც მოგვხსენებთ, თვით საზღვარგარეთი არაა ჩამდვარი ნორმალურ კლასოტში და ამიტომაც გვიხდება ჩვენი შინაური წესით საქმის მოგვარება. ამის გამო სამინისტროსთან შესდგა კომისია, რომელსაც დაევა სასოფლო სამეურნეო იარაღების ნაწილების შეკეთება და ახალ გუთნების კეთება, ვინაიდან საქართველოში, როგორც სტატისტიკურ ცნობებით გამოირკვა სულ 50 ათასი გუთანია მუშაობაში და ამომის დროს ისინი ძლიერ ვაცვდენ. ამ მანქანათა ნაწილების და გუთნების დამზადება განზრახულია ხომტარაის ქარხანაში, არსენალში და რკინის გზის სახელოსნოებში, რომელთაც განაცხადეს სრული თანახმობა მათ შეკეთებაზე. ამავე დროს მიღებულია ზომები სოფლის მეურნეობისათვის საჭირო სპეციალისტ პირების მოსამზადებლათ. საჩყეო კურსები მუშაობენ. ახლა იწყებს მუშაობას სასოფლო სამეურნეო წლინახევრიანი კურსები შემდეგი განყოფილებებით: ჭირნახულის მოყანის, ცხოველთა მოშენებისა მერძობითურთ და მებაღეობისა ძვირფასი მცენარეებით. კურსებს მიზნათ აქვს მოამზადოს სოფლის მეურნეობის სხვა და სხვა დარგში დახელოვნებული მცოდნე პირნი. ამავე მიზნით ტფილისის საშუალო სატექნიკო სასწავლებელს მომავალ წლიდან მოემატება სასოფლო-სამეურნეო განყოფილება.

განზრახვაა ქუთაისის სამეურნეო სასწავლებელთან გაიხსნას მე-4-ე კლასი, სადაც მოამზადებენ 1 წლის განმავლობაში დაბალ სასოფლო სამეურნეო საინსტრუქტორო პერსონალს და

ქვეყნული
ეკონომისტი

მასწავლებლებს სახალხო სკოლების სამეურ-
ნეო განყოფილებისათვის.

გაიხსნას გორის მახზრის სოფ. სკრაში პრაქტი-
კული სკოლა მეხილეობის, მებოსტნეობის და
ამ დარგთა ტექნიკურათ დასამუშავებლათ ყო-
ფილ ავსარქისოვისა და ფრიდონოვის მამულ-
ში, ან სახელმწიფო ეროვნულ მამულში და სხ.

ამგვარათ, სასოფლო დარგში მუშაობა დაწ-
ყებულია. იმედია მომავალში ძვირფას კულ-
ტურულ ნამუშევარს ადგილობრივი ქარხნები
ხელს მოკიდებენ და ეკონომიურ ცხოვრებას
საკუთარ ფეხზე დააყენებენ.

ამ მხრივ დიდი მომავალი აქვს ადგილო-
ბრივ თვითმართველობათა მოღვაწეობას. ერო-
ბის მნიშვნელობა ამ დარგში პირდაპირ დაუ-
ფასებელია. მართალია ჯერ ჩვენი ერობა ერ-
თობ სუსტია, მაგრამ ის პირველი მორცხვი
ნაბიჯები, რომელსაც ის დგამს გვიჩვენებს,
რომ მალე საქმე სასურველ ნიადაგზე დადგე-
ბა. ერობის ხელში გზების გადაცემით მისგლა
მოსგლა უსათუოდ მოწესრიგდება, ამას კი
განუზომელი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიური
ცხოვრების განვითარებაში. პროვინციის ერო-
ბებმა უკვე დაიწყეს ამ მხრივ პრაქტიკული
მუშაობა. სენაკის ერობამ მოაწყო ავტომობი-
ლებით მიმოსგლა აბაშასა და ბანძას შუა, ავ-
ტომობილებით მოგზაურობა მოეწყო ლეჩხუ-
მისაკენ და რაჭისაკენ. ხონის და სამტრედიის
რკინის გზის გაყვანის შესახებ ქუთაისის სა-
მაზრო საერობო გამგეობამ უკვე დაიწყო მო-
ლაპარაკება ინჟინერებთან, გორის ერობაში

აღიძრა საკითხი ცხინვალის რკინისგზის გაყ-
ვანის შესახებ; მოიწვიეს სპეციალური თათ-
ბირიც. ერობებმა ხელთ აიღეს და აწყობენ
სასურსათო დარგს.

მაგრამ ერობა საერთოდ ამით არ კმაყო-
ფალდება და კულტურულ მცენარეულ ადგი-
ლებს ეპატრონება. გორის ერობის გამგეობამ
გადასწყვიტა აილოს თავის განკარგულებაში
კულტურული დამუშავებული მიწები, რომე-
ლიც ჯერ სამინისტროს მიერ არ არის მიღე-
ბული. ხდება ერობათა თათბირები, რომელიც
შეეხება სასოფლო მეურნეობის აყვავების სა-
კითხს, იმუშავებენ შესაფერ ზომებს და სხვა.
გორის სამაზრო ერობამ იჯარით აილო ატე-
ნის ხეობაში ტყის მასალის სახერხი ქარხანა.
24 იანვარს დაწვრილებითი პირობებიც შეი-
მუშავეს სამიწათმოქმედო სამინისტროსთან.
სენაკის სამაზრო ერობამ დაადგინა მოაწყოს
საკუთარი სადურგლო და საზეინკლო საწარ-
მოებნი. მიზნათ აქვს აილოს იჯარით ხეტყის
ქარხანაც. იგივე ერობა ქმნის აგრეთვე აბრეშუ-
მის და მატყლის სამაგალითო სახელოსნოებს.

ვიმეორებთ, ერობა ჩვენს ეკონომიურ ცხოვ-
რებაში, თუ იგი შესაფერ უნარს და ფხას
გამოიჩენს დიდ როლს ითამაშებს და საზოგა-
დოებრივ მრეწველობას მეტათ განავითარებს.

საერთოთ საქართველოს—ეკონომიურ სფე-
რაში დიდი მომავალი აქვს და ამ მომავლის
მოსახლოვებლათა უნდა იყოს მიმართულა
მთელი ეკონომიური პოლიტიკა.

ბიკ. ნიკრისელი.

სოფლის პითარება.

იმ დროს, როდესაც გარეშე და შინაური
მტრები მოსვენებას არ აძლევენ ჩვენ სამშობ-
ლოს, როდესაც თვით სოფლის გული და გო-
ნებაც უმთავრესათ პოლიტიკურ საკითხებს

მოუტავს—მეტათ ძნელდება იმ ეკონომიურ
ცვლილებათა სავსებით გაივალისწინება, რო-
მელიც სოფლათ ფარულათ სწარმოებს.
რა მდგომარებაშია ამ ჟამათ სოფელი?

დიდი ხანია საერთაშორისო ომისა და ზავის საკითხებზე, რევოლიუციამ და ჩვენი სამშობლოს წინაღმდეგ მტრების გამოლაშქრებამ ჩვენ სოფელს ძილი დაუფრთხო და საყოველთაო ორობრივობაში ჩააბნა. მაგრამ ზერელე მეთვალყურეს თუ შიგნითადად თითქოს სოფელი თავისთავად მხოლოდ გარეშე და შინაური პოლიტიკური კითხვებით იყოს გატაცებული.

ნამდვილათ კი სოფლის გამორეზინდობას და ამოძრავებას სარჩულად უდევს ის ეკონომიური გარდატეხვა, რომელიც ამ ჟამათ სოფლათ ერთგვარი სისწრაფით ვითარდება.

სოფელმა უკვე კარგათ იგრძნო, რომ ის გამოეშვა სულის შემხუთავ უღლიდან და თავისუფალი ცხოვრება იგემა.

სოფელმა დაინახა, რომ მეშამულეებს ზედმეტი მიწები ჩამოერთვათ.

აი ამით აღტაცებული სოფელი ფეხზე სდგას და ერთგულათ სდარაჯობს თავის მთავრობას. აგრარულმა რეფორმამ ცხოველმყოფელი სული ჩაჰბერა სოფელს.

სოფელმა თითქოს იგრძნო, რომ მის ეკონომიურ კეთილ-დღეობა პოლიტიკურ თავისუფლებაზეა დამოკიდებული.

თავისუფლება უმაწოთ და მიწა უთავისუფლებოთ სოფელს ვერ წარმოუდგენია.

სოფელს ამ ჟამათ მხოლოდ მესაკუთრული სული უბრუნავს; მისი იმედი და ნუგეში მხოლოდ საკუთარი მიწა-და შიქიანა. დიდი და პატარაცკი ამ ჟამათ მხოლოდ ეკონომიური ძლიერების მოხვეჭაზე ოცნებობს.

სოფელი მოქალაქობრივი, ანგარიშიანი ცხოვრების უღელში შეება. იგი მთლათ ფულ-

მა დაიპყრო. ის ახლა ყველაფერს ჩინებულს და სწონავს; უფულოთ არც ხმას ამოიღებს და აღარც ფეხს გადადგამს. სანოვანის საარაკო გაძვირებამაც ბევრათ ხელი შეუწყო მისი მესაკუთრული სულის აღტყინებას. ხშირათ ცხრა-პირტყავ-ამძვირალი გლეხი ასების და ათასების პატრონი, თავისუფალი შეიქმნა, რომელსაც სახლში აქვს სასმელი და საჭმელიც, ქვაც და კაკალიც. ტანსაცმელის ყიდვაც არც ისე აწუხებს მას: მაზარა-შინელი და ქალამანი, მორჩა და ვათავდა.

მიწების საკუთრებათ შემესყიდვა სოფელს ახარებს; ის მხოლოდმენლათ ელის იმ დროს, როდესაც თავის „ხედაბუნს“ დაეპატრონება და შიგ გუთნულს გასჭიმავს.

ჩვენი სოფელი რევოლიუციით უკვე მზათ არის ბურჟუაზიულ-ევროპიული ცხოვრებისათვის; წოდებრიობის ნანგრევებზე ინასკვება ბურჟუაზიული და კულტურული მემურნობის კუკურა, რომელიც ახლათ გამოქვეყნებულ მიწის კანონის საშუალებით ახლო მომავალში გაიფურჩქნება და აყვავდება.

ხალხის ხელში გადასული მამულის სიყვარული მძლავრათ იღვიძებს სოფლათ და ასეთ თავის სულის კვეთებას და გრძნობას საერთოდ ემოკრაჩაისაც ანიჭებს.

სოფელმა კარგათ იცის, თუ რა არის უმამულობა, თუ რა მწარე ზვედრი აქვს უმიწაწყლო, გაბოვანოვებულ ხალხს, გინდაც მთელ ერს, რომელიც მამულის დაკარგვით თანდათან ჰკარგავს ჩვეთილ დღეობასთან ერთად თავის გინაობას. მან ყელაზე უკეთ იცის მამულის ფასიც და მნიშვნელობაც...

ი. ირემაშვილი.

ბიზლიობრავია.

„მრეწველობის განვითარების ხაკითხი ჩვენში“. ინტ. ვ. კაკაბაძე. ნაწილი პირველი. თბილისი, 1918 წ. 128 გვ. ფასი 8 მანეთი.

ინტ. კაკაბაძის წიგნიდან მკითხველი და ინახავს თუ რა დიდი შრომა სჭირდება ქართველებს, რომ თავისი ყოფნის სასწორი ოდნავად მაინც გაუწონასწოროს ევროპის თუნდაც რომელიმე ჩამორჩენილ სახელმწიფოს. როცა კითხულობთ მთელს რიგს მრეწველობის უსაქიროეს დარგებისას, როცა ათვალიერებთ თუ ჰკა მნიშვნელობა აქვს სახელმწიფოსთვის თუნდაც მარტო ქიმიური მრეწველობის განვითარებას — ღონდება, რომ ამ დარგში ჩვენ ასეთი უქმეო, ასეთი უძლურნი ვართ. მხოლოდ ვერჩება ერთი იმედი. ეს არის ჩვენი ქვეყნის ბუნებრივი სიმდიდრე. მაგრამ ეს სიმდიდრე დაუშუშავებელია, ჯერ იგი გამოუსადეგია ჩვენთვის. და ჩვენ გვჭირდება მთელი ჩიუნი ენერჯის ამოძრაება, რათა ეს სიმდიდრე გონებრივად მოვიხმაროთ, და არ ვაფლანგოთ, ვინაიდან ახლო პერსპექტივებში ჩვენ გვგება დიდი შესაძლებლობანი. ამ მხრივ აღსანიშნავია ავტორის დასკვნა. იგი სწერს — თბილისის მაზრაში მოგვეპოება სულდატიანი ადგილები, და შიგვძლია ეხლავე შეუდგეთ მათი დამუშავების საქმეს. ჩვენი ქვეყნის მდიდარი ტყეები საშვალეებას გვაძლევს ქაღალდის წარმოების შესაქმნელად. გვაქვს გოჯირდის მადნები. რომელიც საშვალეებას გვაძლევს გოჯირდის სიმეავის და მასთან დაკავშირებულ წარმოების ასალორძინებლად. გვაქვს საჭირო მასალა ფოსფორის სასუქის მისაღებლად დიდი ქვანახშირის გამოყენების შესაძლებლობა. ჩვენი ქვეყნის ბუნებრივი სიმდიდრენი საშუალებას გვაძლევს აგრეთვე მიწას, ცქიქნის კერამიკულ და ტურკულელობის წარმოების

საქმეს შეუდგეთ. ჩვენ შეგვიძლიან ეხლავე შეუდგეთ ქიმიურ, ფარმაციულ პრეპარატების წარმოებას. შეგვიძლიან ეხლავე შევქნათ ზეთის და აგრეთვე შაქრის წარმოება და მრავალი სხვ „და თითქმის არც ერთი დარგი ჩამოავლილ წარმოებისა ჩვენში არ არის ფხვ მოკიდებულა...“

ბ. კაკაბაძის წიგნი პოპულიარული ენით არის დაწერილი, რითაც ის ჩვენის აზრით, მხოლოდ იგებს, ვინაიდან საშუალება ეძლევა მასას გაეცნოს მას. ავტორი დაკვირვებით ეკიდება საგანს და მასალაც საინტერესოთ აქვს დაწყობილი. ჯერ ის დასმულ საკითხს არჩევს თავის თავად, როგორც ასეთს, მაგ., თუ რა მნიშვნელობა აქვს ამა თუ იმ მხარეს მრეწველობისას საზოგადოდ, შემდეგ მოყავს ცნობები სხვა და სხვა ქვეყნებიდან — თუ როგორ არის ეს საქმე დაყენებული სხვაგან და შემდეგ — გვაქვს თუ არა ჩვენ შესაძლებლობა მრეწველობის ამა თუ იმ დარგის განვითარებისა და რამდენად გვაქვს.

გამოსულია ჯერ პირველი ნაწილი. ავტორს განზრახვა ქონია მეორე ნაწილიც გამოცეს და იმედი ვაქონიონთ, რომ მეორე ნაწილიც მალე გამოვაუფრო საინტერესო მასალებით.

ჯერ ჯერობით მრეწველობის დარგს ჩვენში არა აქვს მიქცეული ყურადღება არც პრაქტიკულად და არც თეორეტიულად. ამ მხრივ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და დასაფასებელია, როგორც ბ. კაკაბაძის წიგნი, ისე ყოველივე შრომა, რომელიც ამ საკითხის შესასწავლად და დასამუშავებლად იქნება გამოცემული.

წიგნი შეიცავს 128 გვერდს. დაბეჭდილია სუფთად და ღირს 8 მანეთი, რაცა ამ სიძვირის დროს დიდ ფასს არ წარმოადგენს.

Greuar.

ჟურნალი „კავკასიის ქალაქი“ — № 1. 15 იანვარი 1919 წ. „საქართველოს ქალაქთა კავშირის მთავარ კომიტეტის“ გამოცემა, ფასი ნომრისა 3 მანეთი.

თუ ოდესმე საჭირო ყოფილა ჩვენთვის სპეციალური ჟურნალების, წიგნების, ბროშურების გამოცემა და მკითხველისათვის მიწოდება, — დღეს ეს ათასწილათ აუცილებელია. ჟურნალ „კავკასიის ქალაქის“ განოცემა მეტათ თანადროული და უსაჭიროესია. მომენტი და სმქმის ინტერესი მოითხოვს მას, — სულ სხვაა რამდენათ დამაკმაყოფილებელია ავი, — პირველი ნაბიჯი უმრავლეს შემთხვევაში სუსტია ხოლმე ახალგაზდა თვითმართველობის ორგანოც ვერ ასცდა მას, ჟურნალი „კავკასიის ქალაქი“ ორ განყოფილებისაგან შესდგება: ქართული და რუსული. არ შეგვიძლია არ აღვნიშნოთ, რომ რუსული განყოფილება უფრო საინტერესოა არის შედგენილი, ვიდრე ქართული. ეს შეიძლება ქართველ სპეციალისტებს არყოლით აიხსნება. ჟურნალი ჩვენი თვითმართველობის ცხოვრებისათვის აუცილებელია, — და რამდენათ მეტ ადგილობრივ ძალას შემოიკრებს თავის გარშემო იმდენათ გაძლიერდება და ავილობრავ ცხოვრებაშიც მარჯვეთ ჩაიხედავს.

ორი სიტყვა ჟურნალის სახელწოდების შესახებ. ჟურნალს სცემს „საქართველოს ქალაქთა კავშირის მთავარი გამგეობა“ და მუშაობს საქართველოს ფარგლებში, მას კი ჰქვია „კავკასიის ქალაქი“! საჭიროა შესაფერი სახელი გამოეძებნას. ჟურნალი სუფთადაა გამოცემული და ღირს 3 მანეთი, რაც დღევანდელ პირობებში მეტათ იაფათ შეიძლება ჩაითვალოს.

ბ.

მოკლე სახელმძღვანელო მომხმარებელ კოოპერატივის ანგარიშთა წარმოებისა.

შედგენილი ინსტრუქტორ ალ. კახელაძის და მოწონებული ინსტრუქტორთა კოლეგიის მიერ. ამიერ კავკასიის კოოპერატივთა კავშირის გამოცემა № 10. ფასი 7 მანეთი. ტფილისი 1919 წ.

ზემოთ აღნიშნული წიგნის გამოცემა მეტათ სასარგებლოთ უნდა ჩაითვალოს. ოვი მიზნათ ისახავს კოოპერატივის წარმოების წესიერათ დაყენებას ხელი შეუწყოს. ეს კი სხვათა შორის, გამოიხატება ანგარიშის კარგათ წარმოებაში. ავტორის აზრით „საჭიროა რაც შეიძლება მარტივი იყოს ანგარიშის წარმოება, რადგან კოოპერატივებს, ნამეტნავად სოფლებისას, ხშირად სათავეში უდგანან მხოლოდ წერაკითხვის მცოდნე პირები. დაქირავება სპეციალურად განსწავლილ ბუჭგალტერ-მომანგარიშისა ჩვენი კოოპერატივების მომეტებულ ნაწილს უსახსრობის გამო არ შეუძლიათ და ძალაუნებურათ კოოპერატივის გამგეობის და სარევიზიო კომისიის წევრნი იოლათ უნდა წავიდნენ თავიანთი ცოდნით. აი სწორეთ ამ მიზანს ემსახურება ეს სახელმძღვანელო წიგნი ჩართულია ყველა საჭირო დაეთრების ფორმები და სანიმუშო ბრუნვები, მოყვანილია მოკლე ცნობები საზოგადო ანგარიშის წარმოებიდან, მისი ძირითადი საფუძველი, საანგარიშო დაეთრები, კასის შემოსავალ-გასავალის ორდერები და სხვ. ამგვარ წიგნის გამოცემას პირდაპირი საჭიროება მოითხოვს. წიგნი სუფთაა. გამოცემული, სასურველია ეს წიგნი ფართოდ გავრცელდებოდეს განსაკუთრებით სოფლელ კოოპერატორთა შორის.

6.

Документы и матерьялы по внѣшней политике Закавказья и Грузіи. Цѣна 35 руб. Тифлисъ, 1919 г.

უსსაქიროსი და ღირს შესანიშნავი წიგნი — იტყვის მკითხველი, როდესაც ამ შრომას ხელში აიღებს. აქაა მოყვანილი ყველა დოკუმენტი — დეპეშები, ნოტები, რეზოლიუციები, ოფიციალური ურთიერთობანი, ოქმები, ხელშეკრულებანი და ყველა მასალა, რომელიც ეხება ამიერ კავკასიას საერთოდ და შემდეგ საქართველოს ცხოვრებას კერძოდ. ქრონოლოგიურათ აღნუსხულია ყველა მასალა და ისტორიის ყველა საბუთი: ამიერ კავკასიის მთავრობის შემქნა, დროებითი ზავი კავკასიის ფრონტზე, ოსმალეთთან მოლაპარაკების დაწყება, დროებითი ზავის დარღვევა, ტრაპეზუნდის კონფერენციის წინ, ბრესტ-ლიტოვსკის ხელშეკრულება და მასთან დამოკიდებულება, ტრაპეზუნდის საზავო კონფერენცია, კონფერენციის შემდეგ, ამიერკავკასიის დამო-

უკიდებლობის გამოცხადება და ოსმალეთთან მოლაპარაკების განახლება, ყარსის დაცემა, ბათუმის საზავო კონფერენცია, ამიერკავკასიის დაშლა, საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება, მისი მოლაპარაკება ოსმალეთთან, და ხელშეკრულება, საქართველოს ურთიერთობა ოსმალეთთან, გერმანიასთან, მოხალისეთა ჯართან, ინგლისთან, ამიერკავკასიის კონფერენცია, დამოკიდებულება სომხეთთან, ადერბეიჯანთან და სხვა მეტათ საინტერესო მასალა.

ეს წიგნი პოლიტიკას ეხება. მაგრამ იმდენად დიდ მნიშვნელოვანი ფაქტია მისი გამოქვეყნება ჩვენი ცხოვრებისთვის, რომ აქ, ეკონომიურ ჟურნალში მისი აღნიშვნა საჭიროთ დავინახეთ.

წიგნი მეტად კარგ ქაღალდზეა დაბეჭდილი. შეიცავს 512 გველს და ღირს 35 მან. რაც დღეს ძვირათ არ შეიძლება ჩაითვალოს.

Экономическій союзъ.

II.

Современныя государства возникли изъ первобытной семьи, обособленной и замкнутой. Семья постепенно превращаясь въ сложную организацію, подъ давленіемъ матеріальной необходимости приходила въ столкновение съ сосѣдями, и или поработчала ихъ, или отбирала у нихъ все то, въ чемъ нуждалась сама. Вотъ путь, по которому съ древнѣйшихъ временъ шло развитіе государственной жизни народовъ. Эти первичныя государственныя образованія стремились все необходимое для своего существованія производить и имѣть на своей территоріи, а потому были неизбѣжны войны для завоеванія новыхъ и новыхъ территорій и народовъ.

Появлялась новая нужда, и государство снова шло войной противъ сосѣдей, поработчало и грабило ихъ или само попадало подъ иго болѣе сильнаго противника.

Принципъ—*все нужное для государства производить и имѣть на собственной территоріи*—оставался въ силѣ въ теченіи тысячелѣтій, и единственнымъ средствомъ, при помощи котораго этотъ принципъ проводился въ жизнь было и есть пріобрѣтеніе новыхъ территорій при помощи военной силы.

Указаннымъ путемъ создавались и расширялись съ древнѣйшихъ временъ

государства въ Азій и Африкѣ, а затѣмъ и въ Европѣ. Греція и Римъ по очереди стремились подчинить себѣ весь извѣстный тогда міръ. Позднѣ Наполеонъ I пытался возглавить міръ Франціей. Но попытки государствъ къ мировому господству всегда кончались тѣмъ, чѣмъ кончилось Вавилонское Столпотвореніе. Планы Наполеона не удались, и эта неудача привела Наполеона на островъ Св. Елены, а Францію—къ униженію.

Наиболѣе счастливой изъ всѣхъ великихъ мировыхъ государствъ оказалась Великобританія. Она и теперь владѣетъ обширными территоріями въ Азій, Африкѣ, Америкѣ, Австраліи и на островахъ, и гражданами этой величайшей демократической имперіи являются сотни миллионъ людей, принадлежащихъ къ различнымъ расамъ, племенамъ и націямъ. Англія обладаетъ колоніями, каждая изъ которыхъ представляетъ собою демократическую республику, и въ этихъ своихъ владѣніяхъ Великобританія имѣетъ въ своемъ распоряженіи какъ предметы, такъ и главные рынки, необходимые для торговли и промышленности, т. е. она имѣетъ все для себя нужное на своей территоріи, населенной политически съ ней связанными народами.

Такимъ образомъ всѣ государства, въ томъ числѣ и Великобританія,

1919
1919

строились по одному всѣмъ имъ общему принципу, а именно, путемъ включенія въ сферу своего господства странъ, которыя признавались необходимыми для всесторонняго удовлетворенія экономическихъ нуждъ даннаго государства.

Этотъ принципъ въ исторіи народовъ весьма часто усложнялся производными факторами, иногда имѣвшими самостоятельное и рѣшающее вліяніе. Но это обстоятельство, разумѣется, лишь затемняло роль основного фактора, но отнюдь его не отстраняло.

Расширявшіеся по указанному основному принципу государства сталкивались между собою въ борьбѣ за подчиненіе себѣ мелкихъ народовъ или за включеніе ихъ въ сферу своего исключительнаго вліянія. Возникавшія на этой почвѣ вражда и борьба вызывали тотъ ростъ военныхъ силъ во всѣхъ крупныхъ государствахъ, свидѣтелями котораго было современное человѣчество.

Законы развитія производительныхъ силъ и ихъ вліяніе на условія производства и обмѣна вызывали съ одной стороны расширение государствъ, путемъ завоеванія силой оружія новыхъ территорий, но съ другой стороны тѣ же причины тѣснѣе объединяли народы всѣхъ странъ, устанавливая между ними взаимную экономическую зависимость.

Развитіе техники производства, условія транспорта, телеграфа, международная финансовая и торгово-промышленная организація сближали народы и

подготавливали почву для объединенія хозяйствъ отдѣльныхъ странъ въ одно мировое хозяйство. Такимъ образомъ экономическая жизнь въ процессѣ своего развитія съ одной стороны вовлекла народы въ войну, а съ другой стороны этотъ же процессъ велъ къ отрицанію самой войны.

Въ процессѣ развитія международнаго хозяйства происходятъ новыя сдѣленія, и увеличивается число постоянныхъ и необходимыхъ связей между государствами. Эти связи создаютъ между послѣдними новыя правовыя отношенія на основѣ которыхъ мирно рѣшаются многіе вопросы, раньше неизбежно вызывавшія военныя дѣйствія.

Старый государственно-экономическій принципъ дискредитированъ. Теперь очевидно, что въ основаніе развитія жизни народовъ и государствъ долженъ лечь иной принципъ, отвѣчающій уже вырисовывающимся на историческомъ фонѣ контурамъ одинаго мирового хозяйства. Единое мировое хозяйство требуетъ чтобы всѣ страны въ дѣлѣ созиданія богатствъ работали солидарно надъ рѣшеніемъ экономическихъ проблемъ при неперемѣнномъ условіи, что роли будутъ рационально распределѣяться между всѣми культурными государствами, объединенными въ одну культурно-хозяйственную лигу народовъ.

(Продолженіе слѣдуетъ)

Д. Топуридзе.

Къ вопросу объ учетѣ и распредѣленіи земельного фонда Грузинской республики*).

По даннымъ податного обложения общая площадь удобной земли по всей Грузинской республикѣ опредѣляется въ 5,537.207 дес.,

*) Наличный статистическій матерьялъ на Кавказѣ и въ частности въ Грузинской республикѣ крайне скуденъ. Продовольственная подворная перепись 1919 г. дала только учетъ посѣвной площади и при томъ далеко неполной, такъ какъ въ нѣкоторыя мѣстности регистраторы не могли проникнуть. Болѣе обильный матерьялъ для учета земельного фонда даетъ несомнѣнно разрабатываемая сельскохозяйственная подворная перепись 1917 г. Но и этотъ матерьялъ, судя по нѣкоторымъ предварительнымъ даннымъ, придется дополнить и провѣрить выборками изъ планового матерьяла въ особенности въ тѣхъ дачахъ, гдѣ закончено генеральное размежеваніе. До окончанія всей этой работы придется довольствоваться данными податного обложения.

Конечно, матерьялъ представляемый въ цѣляхъ податного обложения не можетъ считаться вполне достовернымъ, особенно, по вопросамъ о распредѣленіи земель каждой категоріи плательщиковъ по отдѣльнымъ угодьямъ

Здѣсь очень легко допустить, что часть наиболѣе высоко облагаемыхъ угодій (виноградники, сады и пашни) показываются владѣльцами подъ видомъ выгоновъ, пастбищъ или другихъ угодій, подлежащихъ меньшему обложению. Но если эти данныя не даютъ вполне достоверныхъ, абсолютныхъ цифръ по отдѣльнымъ угодьямъ, то мы все-же можемъ получить довольно точную общую картину для сравненія земельного фонда по отдѣльнымъ губерніямъ и уѣздамъ съ одной стороны и по отдѣльнымъ категоріямъ владѣльцевъ съ другой.

причемъ на долю Тифлисской губ. приходится 3.421.727 десятинъ, Кутаисской губ. 1.430.895 дес., и Сухумскаго округа 684.585 дес. По категоріямъ владѣльцевъ земля эта распредѣляется на 2.208.045 дес. принадлежащихъ частнымъ владѣльцамъ (въ томъ числѣ и крестьянамъ собственникамъ), 2.020.012 дес. принадлежащихъ казенному вѣдомству и 1.309.150 дес. принадлежащихъ крестьянамъ (надѣльнымъ отъ казны, отъ частныхъ владѣльцевъ, хизанамъ). По отдѣльнымъ губ. распредѣленіе удобной земли по категоріямъ владѣльцевъ даетъ слѣдующую картину.

	Частновла- дѣльческія.	Крестьян. надѣльныя.	Казен- ныя.
Тифлисская губ.	40.2%	27.2%	32.6%
Кутаисская "	50.0 "	17.0 "	33.0 "
Сухумскій окр.	17.6 "	19.9 "	62.5 "

Вся террит. Грузіи 36.5% 23.6% 39.9%

Здѣсь рѣзко выдѣляется Кутаисская губ., по которой ровно половина всей удобной земли находится въ частной собственности землевладѣльцевъ и одной третью всѣхъ земель владѣетъ казна. На долю-же крестьянъ приходится всего 17%. Въ Сухумскомъ округѣ казна владѣетъ почти двумя-третьями всей удобной земельной площади въ то время, какъ остальная земля почти равномерно распредѣляется между помѣщиками и крестьянами. Въ Тифлисской губ. частное землевладѣніе преобладаетъ далеко не въ такой мѣрѣ надъ крестьянскимъ, какъ въ Кутаисской губ..

По угодьямъ вся удобная земля Грузин-

37
 9 5 1935 20
 518-111030

ской республики распределяется на 45% лѣсу, 30,8% выгоновъ, лѣтнихъ и зимнихъ пастбищъ и прочихъ угодій, непосредственно необрабатываемыхъ и 24% культурной земли, т. е. усадебной, садовой, подъ виноградники, пашни и сѣнокосы. Такимъ образомъ по всей территоріи Грузинской республики только меньше четверти всей удобной земельной площади обрабатывается; значительная часть этой площади находится подъ лѣсами и около одной-трети подъ выгонами и пастбищами. Матерьялъ податного обложенія не даетъ возможности точно опредѣлить, какая часть громадной земельной площади, отнесенной въ эту послѣднюю категорію представляетъ изъ-себя выгонная земля, какая можетъ быть въ концѣ-концовъ доступна обработкѣ и какая часть представляетъ почти безнадежную въ отношеній дальнѣйшей обработки площадь пастбищъ.

Опираясь съ приблизительными данными, имѣющимися въ распоряженіи Статистическаго отдѣла по этому вопросу, можно съ грубой приблизительностью опредѣлить всю площадь пастбищъ въ 693,200 дес. или 12,5% общей площади всей удобной земли. При чемъ въ Тифлисской губ. пастбища занимаютъ 502.400 дес., въ Кутаисской 137.200 и въ Сухумскомъ округѣ 53.600 дес.

Какъ пастбища, такъ и лѣса согласно аграрному закону должны отойти въ непосредственное распоряженіе государства и, слѣдовательно, эти угодья не могутъ насъ интересовать съ точки зрѣнія увеличенія крестьянскаго земельного фонда. Интересно только прослѣдить какъ распределяются эти угодья, подлежащія переходу въ собствен-

ность государства между различными категориями владѣльцевъ.

	лѣсъ	пастбища	всего
Частновлад.	871.665 д.	290.600 д.	1.162.265 д.
Крестьян. об.	38.359 д.	—	38.359 д.
Казна . . .	1.576.815 „	402.598 „	1.979.413 д.
Итого . . .	2.486.838 д.	693.198 д.	3.180.036 д.

Выражая эти данныя въ процентахъ, получаемъ—удобной площади каждой категоріи:

	лѣсъ	пастбища	всего
Частновлад. .	39,5	13,2	52,7
Крестьян. об.	2,9	—	2,9
Казна	78,1	19,9	98,0
Всѣ влад. . .	44,9	12,5	57,4

Въ %/о каждой категоріи угодій:

	лѣсъ	пастбища	всего
Частновлад.	35,5	41,9	36,2
Крестьян. об.	1,3	—	1,1
Казна	63,2	58,1	62,3
Всѣ влад. . .	100,0	100,0	100,0

Такимъ образомъ 57,4% всей удобной земли по территоріи Грузинской республики непосредственно не можетъ быть принято въ расчетъ при распредѣленіи земельного фонда между крестьянами. Больше половины подлежащихъ конфискаціи частновладѣльческихъ земель не попадетъ въ руки крестьянъ. Изъ казенной земли на увеличеніе крестьянскаго фонда отойдетъ лишь 2%. Съ точки зрѣнія переменъ владѣльца интересно отмѣтить, что 63,2% всѣхъ лѣсовъ и 58,1% всѣхъ пастбищъ уже до аграрной реформы находились въ распоряженіи государства. Крестьянскія лѣса представляютъ въ общемъ ничтожную величину въ 1,3%.

За вычетомъ лѣса и пастбищъ распредѣленіе остальныхъ угодій представляетъ слѣдующую картину.

	Культур. зем.	Выгонъ	Всего
Частные влад. (свыше 5 д.)	479,972	434,144	914,116
Частны влад. (до 5 д.)	117,439	14,226	131,665
Крестьян. об.	697,746	573,045	1.270,791
Казна . . .	40,599	—	40,599
Итого . . .	1,335,766	1,021,415	2,357,171

Въ $\frac{\text{}}{\text{}}\%$ къ каждой категории угодий мы получаемъ

	Культур. зем.	Выгонъ	Всего
Частные влад. (свыше 5 д.)	35,9	42,5	38,8
Частные влад. (до 5 д.)	8,8	1,4	5,6
Крестьян. об.	52,2	56,1	53,9
Казна . . .	3,1	—	1,7
Итого . . .	100,0	100,0	100,0

Эта таблица показываетъ намъ что изъ всѣхъ культурныхъ земель республики, т. е. изъ всей земельной площади, находящейся подъ усадьбами, виноградниками, садами, пашней и сѣнокосами $52,2\%$ уже находятся во владѣніи крестьянскихъ обществъ (крестьянъ надѣльныхъ и хизанъ). Къ числу крестьянскихъ земель надлежитъ еще добавитъ крестьянскія купчія земли. Но, къ сожалѣнію, имѣющійся въ настоящее время статистическій матерьялъ не даетъ возможности выдѣлить изъ общей массы частновладѣльческой земли площадь крестьянской купчей земли. Мы полагаемъ, что не будетъ большой погрѣшностью, если мы къ этому разряду земель отнесемъ все землевладѣніе до 5 дес. на 1 владѣніе. Хотя несомнѣнно въ Грузіи и въ особенности по Кутаисской губ. и дворянское землевладѣніе носить крайне дробный характеръ*), но можно априорно предпо-

*) Средняя величина частного землевладѣнія по республикѣ 17,8 дес. по Сухумскому окр. 47,2 д., въ Тифлисской губ. 35 дес., въ Кутаисской губ. 10 дес.

ложить, что если часть дворянскихъ землевладѣльцевъ вошла въ число владѣльцевъ, имѣющихъ до 5 дес. на 1 владѣніе, то за то часть крестьянъ собственниковъ вошла въ число владѣльцевъ, имѣющихъ свыше 5 дес. Въ общемъ и цѣломъ числа эти компенсируютъ другъ друга такъ что, до получения болѣе точнаго матеріала по этому вопросу мы смѣло можемъ отнести группу мелкихъ владѣльцевъ къ крестьянскому землевладѣнію. Большой ошибки мы при этомъ не сдѣлаемъ уже по одному тому, что почти всѣ мелкіе владѣльцы, хотя бы и дворянскаго происхожденія, фактически ведутъ чисто крестьянское хозяйство.

Такимъ образомъ, присоединяя къ крестьянскимъ надѣльнымъ землямъ земли мелкихъ собственниковъ (до 5 дес.) мы получимъ что 61% всей культурной земли и $57,5\%$ всѣхъ выгонныхъ земель уже принадлежатъ крестьянамъ.

По отдѣльнымъ губерніямъ Грузинской республики мы получили:

Кутаисская губ.

	Культурной	Выгоновъ	Всего
Частные влад. (свыше 5 д.)	118.056 д.	167.663 д.	285.719 д.
Крестьяне . .	231.645 "	82.622 "	314.267 д.
Казна	3.431 "	—	3.431 "
Итого	353.132 д.	250.285 д.	603.417 д.

въ $\frac{\text{}}{\text{}}\%$

Частные влад. (свыше 5 д.)	33,43%	66,68%	47,35%
Крестьяне . .	65,57 "	33,02 "	52,08 "
Казна	1,0 %	—	0,57 "
Итого	100%	100%	100%

Тифлисская губ.

	Культурн.	Выгоновъ.	Всего.
Частновладѣльцы (свыше 5 дес.)	335.924 д.	239.644 д.	575.568 д.
Крестьяне	526.579 "	427.202 "	959.781 "
Казна	36.797 "	—	36.797 "
Итого	899.300 д.	666.846 д.	1.566.146 д.

	Въ 0 ⁰ 0/0		
Частновладельцы	37,35%	35,93%	36,75%
Крестьяне . . .	56,32 „	64,07 „	60,89 „
Казна	6,33 „	—	2,36 „
Итого	100%	100%	100%

Сухумскій округъ.

	Культурн. земли.	Выгоновъ.	Всего.
Частновладельцы	25,992 д.	26,837 д.	52,829 д.
(свыше 5 дес.)			
Крестьяне . . .	56,961 „	77,928 „	134,889 „
Казна	371 „	—	371 „
Итого	83,324 д.	104,765 д.	188,089 д.

	Въ 0 ⁰ 0/0		
Частновладельцы	31,19%	25,62%	28,09%
Крестьяне . . .	68,36 „	74,38 „	71,72 „
Казна	0,45 „	—	0,19 „
Итого	100%	100%	100%

По отдѣльнымъ губерніямъ распределение между отдѣльными категориями владельцев сильно колеблется. Въ Сухумскомъ округѣ крестьяне владѣютъ уже сейчасъ болѣе чѣмъ $\frac{2}{3}$ всей культурной земли и $\frac{3}{4}$ площади всѣхъ выгоновъ, въ Кутаисской губ. $\frac{2}{3}$ всѣхъ культурныхъ угодій и $\frac{1}{3}$ выгона. Въ Тифлисской, находящаяся въ расторяженіи крестьянъ площадь культурной земли значительно меньше, чѣмъ въ другихъ губерніяхъ Республики. Изъ выгонной земли почти $\frac{2}{3}$ принадлежитъ крестьянамъ. Результаты эти крайне важны при рѣшеніи вопроса о томъ, на что могутъ рассчитывать крестьяне при переходѣ земель конфискованнаго фонда въ ихъ руки.

Результатъ этотъ станетъ для насъ нагляднѣй, если мы распредѣлили всю имѣющуюся въ распоряженіи Республики выгонную землю по числу крестьянскихъ дворовъ по каждой губерніи. Казенныя оброчныя статьи, въ виду того, что и они подлежатъ распре-

дѣленію среди крестьянъ, мы присоединили къ частновладельческимъ (свыше 5 дес.).

На 1 средней крестьянскій дворъ приходится:

Въ Кутаисской губ.

	Культурн. земли.	Выгоновъ.	Всего.
Частновлад. и казенной	0,74 д.	1,02 д.	1,76 д.
Крестьянской	0,42 „	0,44 „	1,86 „
Всего	2,16 д.	1,46 д.	3,62 д.

Въ Тифлисской губ.

Частновлад. и казенной	2,39 д.	1,53 д.	3,92 д.
Крестьянской	3,57 „	2,73 „	6,30 „
Всего	5,96 д.	4,26 д.	10,22 д.

Въ Сухумскомъ окр.

Частновлад. и казенной	1,50 д.	1,07 д.	2,57 д.
Крестьянской	2,28 „	3,13 „	5,41 „
Всего	3,78 д.	4,20 д.	7,98 д.

Вся Грузинская республика.

Частновлад. и казенной	1,51 д.	1,26 д.	2,77 д.
Крестьянской	2,37 „	2,10 „	4,47 д.
Всего	3,88 д.	3,36 д.	7,24 д.

Вотъ результаты распределения всей культурной и выгонной земли на 1 средней крестьянскій дворъ, который по всей Республикѣ составляетъ въ среднемъ 5, 6 душъ, по Тифлисской губ. 6, 1 душъ, по Кутаисской губ. и по Сухумскому округу 5, 2 души. На одинъ такой средней дворъ по Республикѣ приходилось по 2,37 дес. культурной земли и по 2,10 дес. выгонной и можетъ придтись при распределеніи всѣхъ помѣщичьихъ и казенныхъ угодій этой категоріи по 3,88 дес. культурной и по 3,36 дес. выгонной. При общемъ передѣлѣ всѣхъ земель (культурныхъ и выгонныхъ) крестьянское землевладѣніе увеличится по всей Республикѣ на 61,9 %/0, при чемъ культурная

площадь на 63,7, а выгонная на 60% и несмотря на это увеличеніе средній крестьянскій дворъ въ Кутаисской губ. будетъ владѣть всего лишь 3,62 дес. всей земли. Сухумскій крестьянскій дворъ—7,98 дес. и Тифлисскай—10,22 дес. Но согласно аграрной реформы крестьяне не могутъ получить всю помѣщичью землю. Извѣстная часть ея, согласно закона, останется во владѣніи помѣщиковъ. Точно опредѣлить эту часть пока не представляется возможнымъ. По даннымъ предварительнаго подсчета результатовъ пріемки 1366 имѣній по 7 уѣздамъ Тифлисскай губ. оказалось, что владѣльцамъ оставлено въ среднемъ по 5,28% всей площади удобныхъ земель или 11,83% всей площади культурныхъ и выгонныхъ угодій этихъ имѣній. На основаніи этихъ данныхъ можно будетъ внести поправку въ приведенныя выше таблицы и въ среднемъ площадь частновладѣльческихъ земель сократить на 10%.

Въ заключеніе приведемъ табличку дѣйствительнаго владѣнія средняго крестьянскаго двора по уѣздамъ и максимальной площади, приходящейся на долю одного крестьянскаго двора при распредѣленіи всей помѣщичьей земли.

Приходится на 1 крестьянскій дворъ:

	Сред. велич. двора.	Культурн. земл. Крестъ-яс.	Частновл. и казен. культур. земл.	Всего
Ахалкалакс. у.	7,2	6,08	1,78	7,86
Ахалцыхскій „	7,1	3,88	1,95	5,83
Борчалинскій „	6,8	4,35	4,50	9,85
Горійскій „	6,1	1,89	3,02	4,91
Душетскій „	6,2	3,63	3,29	6,92
Сигнахскій „	5,2	4,09	1,16	5,25
Тифлисскай „	5,6	2,31	1,71	4,02

Телавскій „	5,2	3,67	1,18	3,62
Тіонетскій „	5,0	2,44	1,18	3,62
Тифлисская г.	6,1	3,57	2,39	5,96
Сухумскій окр.	5,2	2,28	1,5	3,78
Зугдидскій у.	4,9	1,52	1,35	2,87
Кутаисскій „	5,2	1,64	0,64	2,18
Лечхумскій „	5,7	1,90	0,62	2,52
Озургетскій „	5,4	0,89	0,79	1,58
Рачинскій „	6,3	1,39	0,23	1,62
Сенакскій „	4,8	1,35	0,86	2,21
Шорапанскій „	5,3	1,37	0,55	1,92
Кутаисская губ.	5,2	1,42	0,74	2,16
Вся Республика	5,6	2,37	1,51	3,88

Первое мѣсто по богатству культурной площадью занимаетъ Борчалинскій уѣздъ. Здѣсь обильно надѣлены культурной землей крестьяне и многое они могутъ получить при проведеніи аграрной реформы, такъ какъ распредѣленіе помѣщичьихъ культурныхъ земель могло бы болѣе чѣмъ удвоить крестьянское землепользованіе. Болѣе чѣмъ удвоить также аграрная реформа площади культурной земли крестьянъ по Горійскому уѣзду, который въ общемъ не отмѣчается многоземельемъ. Второе мѣсто по многоземелью занимаетъ Ахалкалакскій уѣздъ, третье—Душетскій. Въ предѣлахъ Тифлисскай губ. менѣе всего культурной земли приходилось въ Горійскомъ уѣздѣ,—ихъ норма вдвое ниже средней для губерніи. Меньше всего могутъ получить отъ реформы крестьяне Тіонетскаго и Сигнахскаго уѣздовъ.

По Кутаисской губ. наиболѣе многоземельнымъ сейчасъ является крестьянскій дворъ въ Лечхумскомъ уѣздѣ, далѣе идутъ Кутаисскій и Зугдидскій у. Больше всего можетъ получить отъ реформы крестьянскій дворъ въ Зугдидскомъ у., менѣе всего въ Рачинскомъ.

Послѣ реформы въ этомъ послѣднемъ уѣздѣ и въ Озургетскомъ крестьянское землевладѣніе останется наименьшимъ.

Таковы результаты по даннымъ податного

обложения, весьма вѣроятно, учетъ земельного фонда дастъ абсолютно цифры, но врядь-ли измѣнить общую картину.

М. Лядовъ.

Центральный органъ мѣстныхъ самоуправленій *)

Въ демократическомъ государствѣ въ вѣдѣніе мѣстныхъ самоуправленій, организованныхъ на демократическихъ началахъ, переходятъ:

- а) администрація
- б) выборы судей
- в) медико санитарный отдѣлъ
- г) просвѣщеніе
- д) дорожное дѣло
- е) сельское хозяйство (агрикультура)
- ж) строительное дѣло и т. д.

Расчлененныя на свои составныя части отрасли эти охватываютъ всѣ стороны культурно-хозяйственной жизни населенія, а также и административное управление.

2. Но многія изъ задачъ въ области медико-санитаріи, народнаго образованія, дорожнаго дѣла, сельскаго хозяйства и т. д. требуютъ объединенія матеріальныхъ и техническихъ силъ двухъ и болѣе, а иногда и всѣхъ мѣстныхъ самоуправленій для достиженія общихъ имъ цѣлей.

3. Отсюда необходимость создать общій центръ изъ представителей мѣстныхъ самоуправленій, который будетъ руководить общими дѣлами коммуна въ уѣздѣ и республикѣ. Городскія са-

моуправленія уже создали свой общій центръ—союзъ городовъ. Уѣзды пока имѣютъ только свои уѣздные центры съ представительствомъ отъ городскаго и сельскаго населенія въ уѣздной управѣ.

Уѣздныя самоуправленія наши не имѣютъ общаго центра, необходимаго для осуществленія общихъ въ нѣсколькихъ уѣздовъ задачъ. Но существованіе двухъ обще-республиканскихъ центровъ въ видѣ союза городовъ и союза земствъ представляется не цѣлесообразнымъ и не отвѣчающимъ требованіямъ интересовъ самоуправленій, городовъ и земствъ. Необходимъ единый центръ, объединяющій всѣ уѣздныя самоуправляющіяся единицы. (Тифлисъ вступаетъ въ эту организацію какъ уѣздъ). Этотъ центръ по своей конструкціи долженъ быть естественнымъ продолженіемъ и стройнымъ завершеніемъ органовъ, являющихся на мѣстахъ одновременно органами управления и самоуправления. Такимъ образомъ будутъ достигнуты въ республикѣ стройность государственной организаціи, концентрація и экономія средствъ духовныхъ и матеріальныхъ.

Такимъ центромъ долженъ быть центральный правительственный аппаратъ,

*) Схема устнаго доклада, сдѣланнаго мною на земскомъ съѣздѣ, 24 февраля Д. Т.

საქონლის
ეკონომისტი

Аграрный отдѣлъ.

Результаты работъ приѣмочныхъ комиссій по конфискаціи частновладѣльческихъ земель на 15 декабря 1918 г. представляется въ слѣдующемъ видѣ:

Конфисковано десятинъ (всѣхъ угодій)	
по Тифлисскому у.	71418,8
„ Борчалинскому у.	20444,1
„ Горійскому у.	62427,7
„ Душетскому у.	21968,8
„ Сигнахскому у.	40924,0
„ Телавскому у.	27475,7
„ Тіонетскому у.	29412,8
Итого по Тифлисской губ.	274071,9
по Кутаисскому у.	6652,9
„ Зугдидскому у.	14232,5
„ Лечхумскому у.	2246,4
„ Озургетскому у.	31487,7
„ Рачинскому у.	35,9
„ Сенакскому у.	26178,2

„ Шоропанскому у.	5755,2
Итого по кутаисской губ.	86588,8
Всего по территоріи республики .	360,660,7

Конфискованный земельный фондъ въ Тифлисской губерніи.

Къ началу 1919 г. въ Тифлисской губерніи была отчислена въ земельный фондъ 274 тыс. десятинъ частновладѣльческихъ земель. Въ настоящее время имѣются точныя свѣдѣнія о 1366 имѣніяхъ, общей площадью въ 226.871,71 десятинъ принятыхъ приѣмочными комиссіями. Распределение этихъ имѣній по уѣздамъ представляетъ слѣдующую картину:

	Число имѣній	Общая площадь имѣній.	Оставлено владѣльцу дес.	%	Передано въ земельный фондъ дес.	%	Оставл. владѣльц. дес. въ сред. на 1 имѣніе.
Горійскій уѣздъ	529	66.062,65	2967,71	4,49	63094,94	95,51	5,61
Душетскій „	65	14.027,52	929,70	6,63	13097,82	93,37	14,30
Борчалинскій „	59	36.691,36	1602,24	4,37	35089,12	95,63	27,16
Сигнахскій „	175	21.799,23	760,59	3,49	21.038,64	96,51	4,35
Телавскій „	237	25.507,64	2385,99	9,35	23121,65	90,65	10,07
Тифлиссскій „	261	42.054,54	2599,32	6,18	39.455,22	93,82	9,96
Тіонетскій „	40	20.728,77	755,24	3,64	19973,53	96,36	18,88
Итого по уѣздамъ Тифлиссской губ.	1366	226.871,71	12000,79	5,28	214.870,92	94,72	8,79

1888
1888

Какъ извѣстно, по закону 7 марта пред- полагаалось владѣльцамъ оставлять въ имѣ- нияхъ съ садовой культурой по 7 дес., съ зерновой культурой 15 дес. и съ скотовод- ской культурой по 40 дес. на имѣніе. Изъ разсмотрѣнія приведенной выше таблицы видно, что средняя норма оставленія для всѣхъ конфискованныхъ имѣній равняется 8,79 десятинъ, т. е. гораздо ниже той нор- мы, которую можно было предположить по закону. Наивысшую норму оставленія даетъ Борчалинскій уѣздъ, гдѣ въ среднемъ на 1 имѣніе оставлено по 27,16 десятинъ. Меньше всего оставлено на 1 имѣніе въ Сигнахскомъ уѣздѣ—4,35 дес. Ниже мини- мальной нормы оставленія (7 дес.) дали кромѣ того конфискованныя имѣнія въ Го- рійскомъ уѣздѣ (5,61 дес.). Тіонетскія имѣ- нія дали въ среднемъ норму оставленія.

Выше нормы для зерновой культуры въ Телавскомъ и Тифлисскомъ уѣздахъ средняя норма оставленія занимаетъ проме- жуточное положеніе между нормой садовод- ческой и зерновой. Наконецъ средняя нор- ма оставленія въ Душетскомъ уѣздѣ (14,30 д.) почти совпадаетъ съ законной нормой для зерновой культуры.

Въ общемъ по всѣмъ уѣздамъ владѣль- цамъ оставлено 5,28% общей площади имѣ- ній. Конфисковано 94,72%. Въ Телавскомъ уѣздѣ, оставленъ владѣльцамъ наивысшій % площади имѣній (9,35%), въ Сигнахскомъ уѣздѣ владѣльцамъ оставлено наименьшій % площади ихъ владѣній.

Конфискованныя имѣнія даютъ слѣдующую картину распределенія по угодіямъ отошед- шей въ земельный фондъ площади:

	Число имѣній.	Отошло въ земельный фондъ.					Всего.
		Культурн. угодій дес.	Выгона дес.	Паст- бищъ.	Лѣса.	Неудоб- ной зем- ли.	
Борчалинскій у.	59	5236,04	7195,81	7096,17	14.677,72	883,38	35.082,12
Горійскій у.	529	22390,88	10585,77	1311,52	27.162,65	1644,12	63.094,94
Душетскій у.	65	2906,31	1309,42	15,39	8257,99	608,71	13.097,82
Сигнахскій у.	175	10296,88	1428,36	1775,57	7449,09	88,74	21.038,64
Телавскій у.	237	4963,24	488,73	327,25	16.428,94	913,49	23.121,65
Тифлиссскій у.	261	13056,59	7521,84	3176,97	14.427,79	1271,98	39.455,22
Тіонетскій у.	40	2000,74	—	451,55	17.158,19	363,05	19.973,53
Итого по уѣздамъ Тифлиссской губ.	1366	60.850,68	28.529,98	14.154,48	105.562,87	5773,47	214.870,92

Переводя эти данныя на процентныя отношенія къ общей конфискованной площади имѣнія мы получаемъ.

	Средняя величина конфиск. имѣнія дес.	Отошло земельный фондъ.					Всего 0/0
		Культурн. угодій 0/0	Выгона 0/0	Пастбищъ 0/0	Лѣса 0/0	Неудобной 0/0	
Борчалинскій у.	621,89	14,42	20,52	20,22	41,83	2,51	100,0
Горійскій у.	124,88	35,50	16,77	2,08	43,05	2,60	100,0
Душетскій у.	215,81	22,19	10,0	0,12	63,04	4,65	100,0
Сигнахскій у.	124,57	38,94	6,79	8,44	35,41	0,42	100,0
Телавскій у.	107,62	21,47	2,11	1,42	71,05	3,95	100,0
Тифлиссскій у.	161,13	33,09	19,06	8,06	36,57	3,22	100,0
Тіонетскій у.	518,22	10,02	—	2,26	85,90	1,82	100,0
Итого по 7 уѣздамъ Тифлиссской губ.	166,08	28,32	13,28	6,59	49,12	2,69	100,0

По всей губерніи средняя конфискованная площадь имѣнія равняется 166,08 десятинамъ. Очевидно пріемочныя комиссіи въ первую очередь принимали наиболѣе крупныя имѣнія. Наивысшіе средніе размѣры имѣнія далъ Борчалинскій уѣздъ—621,89 дес. на одно 1 имѣніе, далѣе идетъ Тіонетскій уѣздъ съ 518,22 дес. и Душетскій у. съ 215,81. Наимѣншій размѣръ конфискованнаго имѣнія далъ Телавскій у. 107,62 дес. Въ Сигнахскомъ и Горійскомъ уѣздахъ средніе размѣры конфискованныхъ имѣній приблизительно равны—124,57 дес. и 124,88 дес. Въ Тифлиссскомъ уѣздѣ средній размѣръ конфискованнаго имѣнія (161,137 дес.) приближается къ среднему размѣру по всей губерніи.

Изъ общей площади отошедшей въ земельный фондъ только 41,60% (89380,66 дес.) могутъ поступить въ фондъ предназначенный для распредѣленія между крестьянами. Именно, культурная земля (усадыбы, сады, виноградники, пашни и покосы) составляютъ по

всей губ. 28,32% (60,850,68 дес.) и выгонная земля 13,28% (28529,98). Остальная площадь конфискованныхъ имѣній представляеть изъ себя 49,12% лѣса (105,562,87 дес.), 6,59% пастбищъ (14,154,48 дес.) и 2,64% неудобной земли (5773,47 дес.). Эти угодія остаются въ непосредственномъ распоряженіи государства.

Наибольшую непосредственную цѣнность для крестьянъ представляютъ конфискованныя имѣнія въ Сигнахскомъ уѣздѣ, гдѣ въ пользу крестьянъ отойдетъ 48,94% всей конфискованной площади въ видѣ культурной земли и 6,79% въ видѣ выгонной. Относительно много получаютъ также крестьяне въ Горійскомъ уѣздѣ, гдѣ культурная земля составляетъ 35,50% всей конфискованной площади, а выгоны 16,77% и въ Тифлиссскомъ уѣздѣ, съ 33,04% культурной и 19,06% выгонной земли. Въ Борчалинскомъ уѣздѣ крестьяне получаютъ сравнительно мало культурной земли (14,42%

საქართველოს
ეკონომისტი

конфискованной площади), но зато площадь выгонной земли, которая может отойти в их пользование сравнительно весьма велика (20,52%). В худшем положении окажутся крестьяне Тонетского уезда, где в пользу крестьян отойдет всего лишь 10,02% конфискованного фонда, в Телавском у. отойдет крестьянам 21,47% фонда в видъ культурной земли и 2,11% в видъ выгонной, в Душетском у. в крестьянской фондъ переходит 22,19% конфискованного фонда в видъ культурной и 10,00% в видъ выгонной земли.

По всей губернии почти половину площади конфискованного фонда, а именно 49,12% составляют лѣса (в абсолютной цифрѣ 105,562,87 дес.). % лѣса сравнительно повышается по сравненію со среднимъ по губернии в Тонетскомъ уездѣ, гдѣ лѣса составляютъ 85,40% всего конфискованного фонда (17,158,19 дес.), в Телавскомъ они составляютъ 71,05% или 16,428,94 дес. и в Душетскомъ—63,04 (8257,99 дес.). Относительно всего меньше лѣсовъ в Сигнахскомъ (35,41%) и Тифлисскомъ уездахъ (36,57%).

Что касается лѣтнихъ и зимнихъ пастбищъ то в общемъ во всей конфискованной площади они составили 6,59% или 14,154,48 дес. Относительно и абсолютно больше всего ихъ оказалось в Борчалинскомъ уездѣ: 20,22% или 7,096,17 десятинъ. Выше средней нормы оказалось пастбищъ также в Сигнахскихъ и Тифлискихъ имѣніяхъ (8,41% и 8,06%). Ничтожный сравнительно % они составляютъ в Душетскомъ уездѣ (0,12% или 15,39 дес.).

Въ заключеніе приходится отмѣтить, что неудобная земля составляетъ в общемъ 2,69% всей конфискованной площади или 5773,47 дес. Относительно больше всего неудобной земли оказалось в Душетскомъ уездѣ (4,65%) и в Телавскомъ (3,95%), абсолютно больше всего неудобной земли в Горійскомъ у. (1644,12 д.) и в Тифлисскомъ (1271,98 дес.). И относительно и абсолютно меньше всего в Сигнахскомъ у.—0,42% или 88,74 дес.

М. Л.

Площадь посева по даннымъ переписи 1916 г.

Результаты произведенной в 1916 году в продовольственныхъ цѣляхъ всероссійской сельско-хозяйственной переписи по Кавказу до сихъ поръ мало использованы и даже малоизвѣстны. Предварительные итоги переписи по Кавказу вышли изъ печати в Петроградѣ в концѣ прошлаго года, но в Тифлисъ имѣется лишь корректурный оттискъ

изданія (изъ котораго и заимствованы ниже слѣдующія свѣдѣнія).

Съ точки зрѣнія продовольственныхъ задачъ данныя переписи о посѣвныхъ площадяхъ утеряли уже в значительной мѣрѣ свое значеніе, но онѣ могутъ служить, нѣ которымъ, правда, косвеннымъ и грубымъ, показателемъ степени сравнительной земель-

ной обеспеченности крестьянского населения въ разныхъ частяхъ Кавказа. Въ этихъ видахъ онѣ и использованы въ настоящей краткой замѣткѣ.

По даннымъ переписи 1916 года по всему Кавказу, кромѣ Ставропольской губ. приходится въ среднемъ на 1 крестьянскій дворъ по 3,3 десятины посѣвной площади, или, на душу по 0,59 десят. Та-же перепись даетъ для всей Грузинской республики по 1,16 десят. посѣвной площади на дворъ или по 0,20 десят. на душу. Уже сравненіе этихъ данныхъ ясно подчеркиваетъ относительное малоземелье крестьянъ Грузинской республики. При этомъ надо имѣть въ виду что перепись 1916 года учитывала посѣвную площадь крестьянъ не только на крестьянской купчей и надѣльной землѣ, но и на арендованныхъ у помѣщиковъ земляхъ. Принимая же во вниманіе, что на территоріи Грузинской республики почти вся помѣщичья пашня обрабатывается на арендныхъ условіяхъ крестьянами, вышепроизведенная цифра 1,16 дес. является максимумомъ того, что могъ засѣять въ 1916 году средній крестьянинъ, республики и въ томъ случаѣ, если вся пахотная земля помѣщиковъ принадлежала крестьянамъ.

Средняя величина эта, какъ видно изъ нижеслѣдующей таблицы, сильно колеблется по отдѣльнымъ административнымъ единицамъ Грузинской республики:

Посѣвная площадь:		
на 1 дворъ на 1 душу		
Ахалкалакскій у. . . .	1,86 д.	0,26 д.
Ахалцыхскій у. . . .	1,36 д.	0,19 д.
Борчалинскій у. . . .	1,33 д.	0,20 д.
Горійскій у.	1,36 д.	0,22 д.

Душетскій у.	0,85 д.	0,51 д.
Сигнахскій у.	1,35 д.	0,26 д.
Телавскій у.	1,10 д.	0,22 д.
Тіонетскій у.	1,41 д.	0,28 д.
Тифлиссскій у.	1, 0 д.	0,17 д.
Тифлисская г.	1, 3 д.	0,21 д.
Зугдидскій у.	1,03 д.	0,21 д.
Кутаисскій у.	1,07 д.	0,21 д.
Лечхумскій у.	1,07 д.	0,19 д.
Озургетскій у.	0,73 д.	0,14 д.
Рачинскій у.	0,79 д.	0,13 д.
Сенакскій у.	1,09 д.	0,22 д.
Шоропанскій у.	0,94 д.	0,18 д.
Кутаисская г.	0, 9 д.	0,19 д.
Сухумскій окр.	1, 6 д.	0,30 д.
Сѣверный Кавказъ (безъ Ставропольск. г.)	5, 6 д.	1, 0 д.
Елисаветпольск. г.	1, 4 д.	0,23 д.
Бакинская губ.	2, 3 д.	0,45 д.
Эриванская губ.	1, 3 д.	0,23 д.
Весь Кавказъ (кромѣ Ставропол. г.)	3, 3 д.	0,59 д.

Мы въ концѣ таблицы привели для сравненія данныя по сосѣднимъ республикамъ и по всему Кавказу. Средній посѣвъ крестьянскаго двора въ 1916 г. на Кавказѣ въ цѣломъ въ три раза больше средняго посѣва крестьянина Грузіи. Крестьянинъ Сѣвернаго Кавказа засѣялъ въ среднемъ въ пять разъ больше, а крестьянинъ Бакинской губ. приблизительно вдвое болѣе крестьянина Грузіи; крестьяне Елисаветпольской и Эриванской губ. по посѣву находятся въ немногихъ лучшихъ условіяхъ, чѣмъ крестьянинъ Грузіи. Въ предѣлахъ Грузіи лучше всего обеспечены крестьяне Сухумскаго округа, Ахалкалакскаго, Тіонетскаго, Ахалцыхскаго, Горійскаго и Сигнахскаго уѣздовъ. Въ наилучшемъ поло-

женіи находятся крестьяне Душетскаго (0,14 д. на душу) и въ особенности Озургетскаго и Рачинскаго уѣздовъ, гдѣ и безъ того крайне низкій средній посѣвъ по всей Кутаисской губ. опускается до 0,14, и 0,13 на душу.

Таковы данныя переписи 1916 года. При этомъ конечно, не слѣдуетъ забывать, что перепись 1916 года совпала съ вызваннымъ войной сильнымъ паденіемъ посѣвной площади по всей территоріи Россіи. Сокращеніе это въ Грузіи колебалось отъ 15% до 20%. По этому для того чтобы судить о нормальныхъ размѣрахъ крестьянскихъ посѣвныхъ площадей, намъ пришлось бы приведенныя абсолютныя величины соответственно увеличитъ на этотъ процентъ. Но эта поправка не такъ существенна для сравненія посѣвной площади въ отдѣльныхъ частяхъ бывшей Россійской имперіи, такъ какъ результаты войны въ этотъ годъ по всюду въ болѣе или менѣе одинаковой степени вызвали сокращеніе посѣвной площади.

Какъ извѣстно, перепись 1916 г. изъ всей земельной площади учитывала исключительно посѣнную площадь. Лишь сельско-хозяйственная и земельная перепись 1917 г. задалась между прочими своими заданіями и цѣлью учета всего земельного фонда. Разработка этой переписи, производимая нынѣ статистическимъ отдѣломъ министерства земледѣлія, пока еще не закончена.

Статистическія работы Министерства Земледѣлія.

Для разработки статистико-экономическихъ данныхъ, необходимыхъ при выработкѣ деталей аграрной реформы и осуществленія

ея, при Министерствѣ Земледѣлія организованы статистическій отдѣлъ въ составѣ 3 старшихъ статистиковъ (одинъ изъ нихъ завѣдуетъ отдѣломъ), 3 младшихъ, 10 контролеровъ и 90 счетчиковъ. Названный отдѣлъ началъ свою дѣятельность съ декабря минувшаго года, причемъ первой и основной его работой является подведеніе предварительныхъ итоговъ сельскохозяйственной переписи 1917 года; въ настоящее время производятся подсчеты по Тифлисской губерніи и одному уѣзду Кутаисской. По окончаніи этой работы, которая займетъ около 2 мѣсяцевъ, отдѣлъ сможетъ приступить къ выясненію земельного фонда, опредѣленію нормъ надѣленія, установленію контингента подлежащихъ надѣленію земель хозяйствъ и т. д. Въ основу учета земельного фонда, при этомъ будутъ положены, кромѣ данныхъ переписи, также акты пріемочныхъ земельныхъ комиссій.

Вообще отдѣлъ является необходимымъ для Министерства Земледѣлія источникомъ всевозможныхъ статистико-экономическихъ справокъ, необходимыхъ при разработкѣ аграрной реформы и другихъ вопросовъ дѣятельности Министерства. Текущей статистики отдѣлъ не ведетъ, представляя изъ себя, какъ видно изъ перечисленія его задачъ, органъ болѣе или менѣе временнаго характера, созданный со специальной цѣлью — содѣйствовать планомѣрной и строго обоснованной разработкѣ и проведенію аграрной реформы; для выполненія этой прямой задачи отдѣлъ располагаетъ ассигнованіемъ въ 321.000 рублей.

ЗЕМСКАЯ ЖИЗНЬ.

 314735720
 303200000000

Продолженіе земской смѣты трехлѣтія 1915—1917 г. на 1919 г.

По постановленію Закавказскаго Комиссаріата отъ 14 декабря 1917 г. было продлено на 1918 г. дѣйствіе росписей денежныхъ расходовъ и сборовъ на губернскія земскія повинности по Закавказскому краю на трехлѣтіе 1915—1917 г., впредь до сформированія земскихъ учреждений. Постановленіе это мотивировалось тѣмъ, что земскія учреждения края, долженствующія принять въ свое вѣдѣніе все земское хозяйство, не успѣютъ сформироваться къ первому январю 1918 г., а между тѣмъ, имѣется надобность въ удовлетвореніи многихъ необходимыхъ штатныхъ и контрактныхъ земскихъ расходовъ. Нынѣ въ большинствѣ уѣздовъ Тифлисской и Кутаисской губерній введены земскія учреждения, но до сего времени еще нѣтъ таковыхъ въ Борчалинскомъ, Тіонетскомъ, Ахалкалакскомъ и Ахалцыхскомъ уѣздахъ, и въ Сухумскомъ и Сочинскомъ округахъ. Тамъ, гдѣ уѣздныя земства существуютъ производится передача ииъ земскихъ учреждений и имущества, не носящихъ общекраевого или губернскаго характера. Учрежденія же и имущества послѣднихъ категорій до сформированія центрального земскаго органа, въ руки котораго они перейдутъ, впоследствии оставлены временно, въ завѣдываніи правительственныхъ органовъ. Въ такомъ положеніи къ 1-му января 1919 года оказываются: Статистическій отдѣлъ при Министерствѣ Внутреннихъ Дѣлъ, земская часть и земская бухгалтерія Министерства, Техническое Совѣщаніе, Строительныя отдѣленія, Губернскихъ Правленій,

дороги, пролегающія по территоріи нѣсколькихъ земствъ, фельдшерская школа, Михайловская больница, Ольгинскій Повивальный Институтъ, ветеринарныя лабораторіи, земская агрономическая организація, бюро борьбы съ вредителями сельскаго-хозяйства и др. Въ аналогичномъ положеніи остается сельское имущество въ тѣхъ уѣздахъ, гдѣ не введено еще земство. Имѣя въ виду необходимость производства по всѣмъ этимъ учреждениямъ самыхъ необходимыхъ расходовъ Министерство Внутреннихъ Дѣлъ вошло въ Правительство съ докладомъ о продленіи земской смѣты трехлѣтія 1915—1917 г. на 1919 годъ, съ представленіемъ Министру Внутреннихъ Дѣлъ права открытія кредитовъ въ предѣлахъ необходимости, съ обезпеченіемъ ихъ отчасти за счетъ общихъ остатковъ сборовъ 1918 года, а отчасти процентными отчислениями отъ уже сформировавшихся земствъ, которые обязаны участвовать въ расходахъ по содержанию общекраевыхъ и губернскихъ земскихъ учреждений. Общая годовая цифра этой смѣты выражается въ 7.069.126 рублей, въ томъ числѣ: участіе въ расходахъ правительственныхъ учреждений 1.510.042 р., содержаніе земскаго управленія 106.662 р., устройство и содержаніе мѣстнаго заключения 230. 26 р., дорожная повинность 1.233.892 р., народное образованіе 951.240 р., общественное призрѣніе—90.436 р., медицинская часть—170.793 р., содѣйствіе экономическому благосостоянію—796.585 р., разные расходы—206.563 р. и запасная сумма—210.000 р.

Торговля и промышленность.

Перепись промышленных заведений Грузии.

Министерство Торговли и Промышленности предполагает предпринять въ ближайшее время перепись промышленных заведений Грузии по обрабатывающей и добывающей промышленности, въ томъ числѣ не только фабрикъ и заводовъ но и мелкихъ предприятий и ремесленныхъ заведений. Свѣдѣнія предполагается собрать по слѣдующимъ статьямъ: число предприятий, величина вложеннаго въ предприятия капитала, разныя издержки, число занятыхъ въ предприятии лицъ и заработная плата, стоимость сырого материала, стоимость продуктовъ и издѣлій и подробныя данныя о механическомъ оборудованіи. Предварительно намѣченная схема переписи слѣдующая:

— Названіе предприятия и родъ производства. Мѣстонахождение, фамилія, имя, отчество владѣльца. Время основанія предприятия.

— Стоимость земли, зданій, строеній, сооружений и оборудованія, стоимость привилегій, образцовъ и т. п.

— Родъ, количество и стоимость перерабатываемыхъ сырыхъ материаловъ. Родъ, количество и стоимость вспомогательныхъ материаловъ, потребляемыхъ во время произ-

водства. Расходъ топлива. Расходъ осветительныхъ материаловъ. Расходъ смазочныхъ материаловъ. Расходъ на ремонтъ. Заработная плата.

— Количество и стоимость выработанныхъ продуктовъ и издѣлій. Количество и стоимость получаемыхъ при производствѣ отбросовъ.

— Продолжительность работы предприятия. Перерывъ отъ работы. Причина перерыва.

— Родъ двигательной силы и ея количество, приводящее въ дѣйствіе орудія производства и вспомогательные механизмы.

— Наименованіе орудій производства. Система или конструкція ихъ. Главныя признаки, характеризующіе производительность.

— Вспомогательные сооружения и механизмы.

— Двигатели, паровые котлы, газогенераторы. Система или конструкція. Мощность.

— Исполнительный составъ предприятия. Категоріи, рабочихъ, мастеровыхъ, администраціи и конторы.

— Просвѣтительныя и другія учрежденія при предприятии.

Число промышленныхъ заведений Грузии по отраслямъ производства.

Приводимыя ниже свѣдѣнія о количествѣ промышленныхъ предприятий въ Грузии извлечены изъ материаловъ бывш. Заводскаго Сообщанія Кавказскаго района и пополнены свѣдѣніями бывш. фабричной инспекціи, отдѣла промышленности Министерства исправочника „Весь Кавказъ“ Свѣдѣнія эти отно-

сятся къ наиболѣе крупнымъ предприятиямъ.

Министерство Торг. и Пром. приступило къ составленію новаго списка промышленныхъ заведений Грузии по материаламъ поступающимъ отъ податной инспекціи и другихъ правительствъ и общественныхъ организаций.

Фабрики, заводы и другія промышленныя заведенія Грузии.

Родъ производства.	Число промышленныхъ предприятий.	Родъ производства.	Число промышленныхъ предприятий.
Группа по обработкѣ волокнистыхъ веществъ.		Группа бумажнаго производства.	
<i>Обработка хлопка:</i>		<i>Гильзовыя фабрики . . . . .</i>	
Хлопко-очистит. заводовъ	14	Конвертныя фабрики	2
Ватныхъ фабрикъ	4	Коробочныя фабрики	2
Бумаго-прядильн. фабрикъ	1		
	19	<hr/>	
<i>Обработки шерсти.</i>		Итого бумажнаго производства	
Войлочныхъ фабрикъ	3		6
Суконныхъ фабрикъ	1	Группа обработки дерева.	
Шерсте-сортировочн. фабр.	1	<i>Лѣсопильн.</i>	
	5	Лѣсопильныхъ заводовъ	
<i>Обработка шелка.</i>			
Шелко-мотательныхъ, крутильныхъ и размотныхъ фабрикъ	5	<i>Столярное дѣло.</i>	
	5	Паркетныхъ фабрикъ	
<i>Смѣшанныя производства.</i>		Столярныхъ мастерскихъ	
Ткацкая мастерская	1	Мебельныхъ мастерскихъ	
Итого по обработкѣ волокнистыхъ веществъ		9	
	30	<i>Обручное и бочарное дѣло.</i>	
Группа полиграфической, художественной и научной промышленности.		Бондарныхъ мастерскихъ	
<i>Типо-литографское дѣло.</i>			
Типографіи	52	<i>Прочія издѣлія.</i>	
Типо-литографіи	3	Фонарныхъ фабрикъ	
Словолитни	1	Фабрикъ сапожн. колод.	
Литографіи	1	Фургонныхъ мастерскихъ	
Скоропечатни	1		
Итого по полиграфической, художественной и научной промышленности		6	
	58	Итого по обработкѣ дерева	
		7	

Группа добывания и обработки металловъ.		Группа добывания и обработки минераловъ.	
<i>Добыча и выплавка металлич. руды.</i>		<i>Производство строительных материаловъ.</i>	
Добыча каменного угля	3	Кирпичныхъ заводовъ	31
„ мѣди	1	<i>Гончарное производство.</i>	
„ кислотоупорн. камня	1	Гончарныхъ заведеній	12
„ сурьмы	1	<i>Стекольное, зеркальное и хрустальное производство.</i>	
„ марганца	1	Стекольныхъ заводовъ	4
„ сѣрнаго колчедана	1	Фабрикъ зеркаль	1
Горно-промышлен. О-во	2		
Заводъ для выдѣлки глауберовой соли	3		
	<hr/>		<hr/>
	13		5
<i>Слесарное дѣло.</i>		<i>Производство цемента, извести, гипса, алебаstra и друг.</i>	
Слесарно-механич. мастер.	22	Цементныхъ заводовъ	1
<i>Кузнечное дѣло.</i>		Известковыхъ заводовъ	1
Кузнечно-слесарн. мастерск. и заводовъ	10	Гипсо-алебастр. заводовъ	2
			<hr/>
<i>Обработка мѣди, чугуна, желѣза и стали.</i>		<i>Прочія производства</i>	4
Механич. чугуно-лтейн. зав.	8	Скульптурно-мраморн. и мозаичн. заведен.	4
Механич. и котельн. заводовъ	3		
Жестян. мастерскихъ	5	<i>Итого по группѣ добывания и обраб. мин.</i>	56
Механич. ремонтн. мастерск.	6		
Мѣдно-прокатн. заводъ	1	Группа обработки кожи и др. твердыхъ материал. животнаго происхожденія.	
Мѣдно-аппаратн. заводъ и маст.	4	<i>Выдѣлка кожи.</i>	
Фабрикъ кроватей	2	Кожевныхъ заводовъ	20
Форсуночная мастерская	1	<i>Издѣлїя изъ кожи.</i>	
	<hr/>	Шорно-сѣделочн. мастерск.	8
	30		<hr/>
<i>Прочія производства.</i>		<i>Итого по группѣ обработ. кожи и др. тверд. матер. жив. проис.</i>	28
Вѣсовая мастерская	1		
Мастерск. хирург. инстр.	1		
Ремонт. автомоб. шинъ	1		
	<hr/>		<hr/>
	3		
<i>Итого по группѣ добывания и обработки металловъ . . . . .</i>	78		

Группа химическихъ произв.		Производство конфетъ и шоколада	
<i>Химические продукты и произ.</i>			
Химическихъ заводовъ	2	Конфетныхъ фабрикъ	3
Квасцов. заводовъ	1	<i>Приготовление др. съестн. припасовъ.</i>	
Купоросныхъ заводовъ	1		
	4	Макаронно-вермишельн. фабрикъ	1
<i>Мыловарен. производст.</i>		<i>Производство гастроном. товаровъ.</i>	
Мыловаренныхъ заводовъ	17	Колбасныхъ фабрикъ	3
<i>Производство стеарин. и салныхъ свѣчей.</i>		Консервныхъ	3
Свѣчной заводъ	1	<i>Маслодѣланіе и сыровареніе.</i>	
<i>Произв. красильнаго матер.</i>		Маслобойн. и сыроварен. зав.	13
Заводъ красокъ	1	<i>Сахарное производство.</i>	
<i>Производство спичекъ.</i>		Сахарный заводъ	1
Спичечная фабрика	1	<i>Бинокурен. и водочные зав.</i>	
Итого по химич. произ.	24	Водочныхъ заводовъ	9
Группа одежды, обуви и туалет.		Бинокуренныхъ	3
Мастерскихъ платьевъ	6	<i>Приготовление искусствен. мин. водъ.</i>	
Мастерскихъ бѣлья	2	Заводовъ иск. минераль. водъ	14
Обмундировочн. мастерскихъ	6	<i>Пивовареніе и медовареніе</i>	
	14	Пивоваренныхъ заводовъ	4
<i>Производство обуви.</i>		Медодѣлательн. заводовъ	2
Фабрикъ обуви	6	<i>Табачное производство.</i>	
Итого по груп. одежды, обуви и туалет.	20	Табачныхъ фабрикъ	8
Группа съѣстныхъ припасовъ, напитковъ и наркотик.		Итого по группѣ съѣстн. припас. напитковъ и наркотик.	169
<i>Мукомольн. и обдирн. мельницы.</i>			
Мукомольныхъ мельницъ	105		

Группа доставл. воды, газа и электричества.	Группа проч. производства.
<i>Водоснабженіе</i>	
Водопроводовъ	Самано-пресовальня . . . . .
Газо-водопроводн. механическ. маст.	Итого . . . . .
Ледодѣлательныхъ заводовъ	Всего фабрикъ, заводовъ и др. промышл. заведеній . . . . .
<i>Электро-снабжение</i>	
Электрическихъ станцій	1
Электротехническая мастерская	1
Итого по доставл. воды, газа и электричества	596
54	

Установленіе въ пользу земствъ сбора съ табака и промысловыхъ свидѣтельствъ.

Министерство Внутреннихъ Дѣлъ, учитывая финансовыя затрудненія молодыхъ земскихъ учреждений, входитъ въ Правительство Республики съ докладомъ о необходимости установить съ 1 января 1919 года въ пользу земствъ сборъ съ листового табаку, отпускаемого съ плантацій и складовъ въ предѣлахъ уѣздовъ въ размѣрѣ пяти рублей съ пуда, причемъ этотъ сборъ устанавливается лишь на одинъ годъ и подлежитъ отиѣнѣ съ 1 января 1920 года. Съ тою жъ цѣлю предполагается повысить ставки сбора въ пользу земствъ съ промысловыхъ свидѣтельствъ на торговыя и промышленныя предпріятія, установивъ ихъ въ слѣдующихъ размѣрахъ: съ торговыхъ предпріятій I и II разрядовъ—100% основного сбора въ пользу казны, III разряда—25 руб., IV и V разрядовъ—10 рублей, а съ промышленныхъ предпріятій всѣхъ разрядовъ—100% основного сбора въ пользу казны.

установленіе сбора съ желѣзнодорожныхъ грузовъ въ пользу гор. Квирилы.

Городамъ Грузіи предстоитъ осуществленіе ряда мѣропріятій, направленныхъ къ ихъ благоустройству. Въ этомъ отношеніи, сдѣлано очень мало даже старыми городами, а Молодые, новообразованные представляютъ изъ себя большія села, лишеныя даже какого-либо признака благоустройства. Взымаемые городами сборы оказываются недостаточными и рядъ городовъ останавливается на введеніи попуднаго сбора съ грузовъ. Подобное ходатайство возбуждено Квирильской городской управой, которая опредѣляетъ ставку обложенія въ размѣрѣ 10 коп. съ пуда, что дастъ городу, по приблизительному разсчету, около 18.000 руб.; это ходатайство подержано Министерствомъ Внутреннихъ Дѣлъ передъ Правительствомъ.

ЭКСПОРТЪ ГРУЗИИ.

Данные регистраціи разрѣшеній на вывозъ товаровъ изъ предѣловъ республики, выдаваемые Комитетомъ по товарообмѣну ¹⁾.

Таблица I.

ГРУППЫ ТОВАРОВЪ.	Разрѣшено къ вывозу на сумму руб.			
	Съ 13 июля по 15 октября.		За ноябрь.	
	абсол.	въ % ко всей суммы вывоза.	абсол.	въ % ко всей суммы вывоза ²⁾ .
I) Сельско-хозяйств. продукты	—	—	12000	—
II) Строительн. подѣлочн. матер. и топливо	354000	0,6	828260	1,7
III) Металлы и металлич. издѣлія	3678300	5,9	—	—
IV) Волокнист. матер. и груб. издѣл. изъ нихъ	2195000	3,5	431879	0,9
V) Мануфактурн. товары	—	—	296000	0,6
VI) Мелочн. и галантер. товары	—	—	23244	—
VII) Мебель, посуда и др. принадл. домашн. обстан.	111300	0,2	675	—
VIII) Кожа и шорные товары	90300	0,1	767560	1,6
IX) Одежда и обувь	5000	—	934650	2,0
X) Сѣстн. припасы, бакал. и колон. товары напитки	8545040	13,6	3323719	8,0
XI) Спиртные напитки	10279010	16,3	1533792	3,3
XII) Табакъ и табачныя издѣлія	37567430	59,6	37052176	78,0
XIII) Аптекарскіе, химическіе, парфюмерные, москательные и освѣтительные матеріалы	114300	0,2	1748925	3,7
XIV) Канцелярскія принадлежности	1550	—	2912	—
XV) Товары, не вошедшіе въ предыдущія группы	600	—	35800	0,1
И Т О Г О	62941850 ³⁾	100,00%	47542492 ³⁾	100,00%

¹⁾ Соответствующій матеріалъ разработанъ статистическимъ отдѣломъ Министерства Торговли и промышленности дока за періодъ съ 13 июля (моментъ образованія Комитета по товарообмѣну) по 15 октября пр. г. (дѣлкомъ) и за ноябрь мѣсяцъ пр. г. Данные за декабрь мѣсяцъ разрабатываются. Въ нижеслѣдующей таблицѣ мы приводимъ итоговые данные о стоимости разрѣшенныхъ къ вывозу

товаровъ по отдѣльнымъ группамъ за періодъ съ 13-го июля по 15-ое октября и за ноябрь мѣсяцъ (табл. I). Кроме того приводится распределеніе разрѣшенныхъ къ вывозу товаровъ за ноябрь мѣсяцъ по направленіямъ вывоза (табл. II).

Въ одномъ изъ ближайшихъ номеровъ мы приведемъ сводныя данныя о количествѣ и цѣнности разрѣшенныхъ къ вывозу товаровъ за весь періодъ

Какъ видимъ общій итогъ экспорта къ ноябрю мѣсяцу сильно увеличился. Въ періодъ съ іюля по октябрь первенствующее мѣсто въ вывозѣ принадлежало табаку и издѣліямъ изъ него, составлявшимъ 59,6% всей стоимости вывоза. Помимо табака довольно значительную роль играли съѣстные припасы и спиртные напитки (вмѣстѣ ок. 50% вывоза) а также въ извѣстной мѣрѣ, металла и металлич. издѣлія

(5,9%) и волокнистые матеріи (3,5%). Въ ноябрѣ мѣсяцѣ первенствующее мѣсто осталось за табакомъ, составившимъ на этотъ разъ 78% суммы вывоза, приче́мъ соотвѣтственно сокращалось значеніе съѣстныхъ припасовъ и спиртныхъ напитковъ (1,3%). Изъ прочихъ товар. нѣсколько выдвинулся экспортъ аптекарскихъ, химич. и т. п. товаровъ, давшая 37% стоимость вывоза.

Таблица II.

Направленіе вывоза	Азербейджан.	Арменія	Турція	Сѣверный Кавказъ	Донъ	Украина	Германія	ИТОГО
Сельско-хозяйствен. прод.	—	—	—	—	—	12000	—	12000
Строительн. подѣлочн. матеріал. и топливо	578350	10000	—	—	30000	209910	—	828260
Металлы и метал. издѣлія	—	—	—	—	—	—	—	—
Волокнист. матер. и груб. издѣл. изъ нихъ	500	—	—	43820	—	387559	—	431879
Мануфакт. товаръ	120000	—	20000	156000	—	—	—	296000
Мелочн. и галантер. товары	—	—	—	23244	—	—	—	23244
Мебель, посуда и предмты домаш. обстановки	500	—	—	75	—	—	—	575
Кожа и шорные товары	—	—	—	7560	—	760000	—	467560

съ 13 іюля до конца минувшаго года съ болѣе подробной классификаціей товаровъ.

Свѣдѣнія о фактическомъ вывозѣ товаровъ на основаніи разрѣшеній комитета по товарообмѣну носятъ пока настолько отрывочный и неполный характеръ, что использованіе ихъ не представляетъ интереса.

2) Для группъ товаровъ, стоимость которыхъ составляетъ менѣе 0,05% общей стоимости вывоза, процентъ не показанъ.

3) Въ таблицу не включено нѣкоторое количество разрѣшенныхъ къ вывозу товаровъ, стоимость которыхъ не показана, но она составитъ не болѣе нѣсколькихъ сотъ тысячъ руб.

ХРОНИКА.

Страхование рабочихъ въ Германіи.

Какъ извѣстно, обязательное страхование рабочихъ на случай болѣзни распространилось въ Германіи на лицъ зарабатывающихъ не свыше 2500 марокъ въ годъ. Новое Германское правительство издало нынѣ давно назрѣвшее постановленіе о повышеніи этого предѣла заработка до 5000 марокъ.

Мѣры противъ отлива капиталовъ изъ Германіи.

Германское правительство издало постановление о мѣрахъ противъ отлива капиталовъ за границу наблюдавшагося со времени революціи въ весьма широкихъ размѣрахъ. Согласно этому постановленію переводъ денегъ и цѣнныхъ бумагъ за границу отпускается только черезъ посредство банковъ, которые обязаны требовать отъ кліентовъ соответствующихъ заявленій и представлять этн послѣднія въ податныя учрежденія. Указаннымъ постановленіемъ воспрещается также открывать въ банкѣ счета и производить вклады подъ чужимъ именемъ. Проступки противъ постановления караются денежнымъ штрафомъ отъ 100 до 100.000 марокъ или тюремой до 3-хъ лѣтъ, а также конфискаціей надлежащихъ цѣнностей или денежныхъ суммъ.

Потребность Европы въ хлѣбѣ и возможный импортъ.

Нѣмецкій журналъ "Oek. Slob. Bes." производитъ расчетъ потребности Европы (безъ Россіи) въ ввозномъ хлѣбѣ на 1919 г. и возможность покрытія ея ввозомъ изъ внѣ-Европейскихъ странъ. До войны Европа ввозила ежемѣсячно около $1\frac{1}{4}$ милліона тоннъ пшеницы т. е. годовая недостача можетъ быть исчислена приблизительно въ 15

милліардовъ тоннъ. Между тѣмъ запасы пшеницы во внѣ Европейскихъ странахъ могутъ быть введенными въ 1919 г. составятъ: въ Аргентинѣ— $4\frac{1}{2}$ мил., въ Соед. Штатахъ—свыше 4 мил., въ Канадѣ—свыше $2\frac{1}{2}$ мил., въ Австраліи—7 мил., въ Британской Индіи—1 милліонъ тоннъ т. е. въ разную сложности 19 мил. тоннъ. И это не считая излишковъ урожая 1919 года. Т. обр. при восстановленіи свободныхъ путей транспорта пшеницей Европа можетъ быть вполне обеспечена. Что касается ржи, играющей существенную роль въ потребленіи одной лишь Германіи, то и здѣсь запасы однѣхъ только Соед. Штатовъ, гдѣ урожай ржи въ 1918 г. составилъ около 2 мил. тоннъ, вполне достаточны для удовлетворенія потребности Европы въ ввозѣ. Такъ же благоприятно обстоитъ дѣло съ ячменемъ и кукурузой, которыми могутъ свободно снабдить Европу Сѣв. и южная Америка.

Бакинская биржа

Котировка бакинской биржи отъ конца января:

Нефтяныя бумаги: новыя ордера 3 р. 30 к., старыя (совѣтскіе)—1 р. 80 к. акціи Теръ-Акоповскія—продавцы 300 р., покупатели—275 р; Манташевскія—продавцы 350, покупатели—300, Настроеніе слабое.

Товары: Желѣзо Кровельное: продавцы—125 р. покупатели 115 р. пудъ. Цѣны поднимаются. Съ аптекарскими товарами крѣпко. Пирамидонъ 1600 р. кило, асперинъ—100 р. фенацетинъ 1600 р., хининъ—1700 р. и т. д.

Деньги: курсъ на стерлинги (устанавливается въ Персіи и сообщается Английскому штабу въ Баку)—68 р. за фунтъ „никонлавскими“ деньгами.—„Керенки и Николаевскія“ повышаются.

ქ უ რ ნ ა ლ ი

გ ა ვ კ ა ს ი ი ს ქ ა ლ ა ქ ი

მიიღება ხელისმომწერა 1919 წლისათვის.

საქართველოს რესპუბლიკის ქალაქთა კავშირის მთავარი
კომიტეტის ორგანო.

== ო რ კ ვ ი რ ა უ ლ ი ბ ა მ ო ც ე მ ა მ უ ნ ი ც ი კ ა ლ უ რ ი ს ა კ ი თ ხ ე ბ ი ს უ მ ს ა ხ ე მ ==

ქურნალი გამოდის ქართულ-რუსული განყოფ.

წინა ღირს: ერთი წლით 36 მან., ნახევარი წლით 18 მან. 50 კაპ., სამი
თვით—10 მან., ცალკე ნომერი—3 მან.

რედაქცია და კანტორა იმყოფება: თბილისი, სომხის ბაზარი № 5. ტელეფონი 7—31.

ე ო გ ე ლ - გ ვ ი რ ე უ ლ ი ქ უ რ ნ ა ლ ი

„ რ ე ს პ უ ბ ლ ი კ ი ს ჭ ა რ ი “

(სამხედრო სამინისტროს განკარგულებათა კრებული სამეცნიერო და სალიტერატურო
განყოფილებით).

ამიერიდან გამოდის გადიდებული ფარმატიით
განახლებული რედაქციით

ქურნალი მთელი წლით ეღირება 80 მან., ნახევარი წლით 45 მან., თვიურათ
8 მან., ცალკე ნომერი 2 მან.

წინაღობის ყოველგვარი მასალები უნდა გამოიგზავნოს შემდეგი მისამართით: ბარონის
ლოუნის) ქ. ოფიციალური გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“ რედაქცია,—ქურნალ
რესპუბლიკის ჯარისთვის“. ქურნალ „რესპუბლიკის ჯარის“ სარედაქციო საქმეების შესა-
მოლაპარაკება შეიძლება ყოველ-დღე, გარდა უქმებისა, 1—3 საათამდე, ქურნალის კან-
ტორა ღიაა—10—3 საათამდე.

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

ამა წლის მარტის 16, დღის 12 ს. ქ. თბილისში, სახელმწიფო ბანკის ბინასზე (ლორის-მელიქოვის ქუჩა, № 5. ტელეფ. № 5—26) საქართველოს საკრედიტო დაწესებულებათა წარმომადგენლების ბიუროს გადაწვევებით მოწვეულ იქნება

საქართველოს საკრედიტო დაწესებულებათა

წარმომადგენლების ყრილობა.

რადგან ბიურომ ვერ შესძლო რესპუბლიკაში არსებულ წვრილ კრედიტის და შემსახველ გამსესხებელ ამხანაგოებთან პირდაპირი კავშირის დაკავებისა, ამიტომ ისინი მოწვეულნი არიან ამ ყრილობასზე აღდგომის საურთიერთობათა საზოგადოებების სამუკალებით.

ყრილობის ბიურო.

ფასი 4 მან.

ЦѢНА 4 РУБ